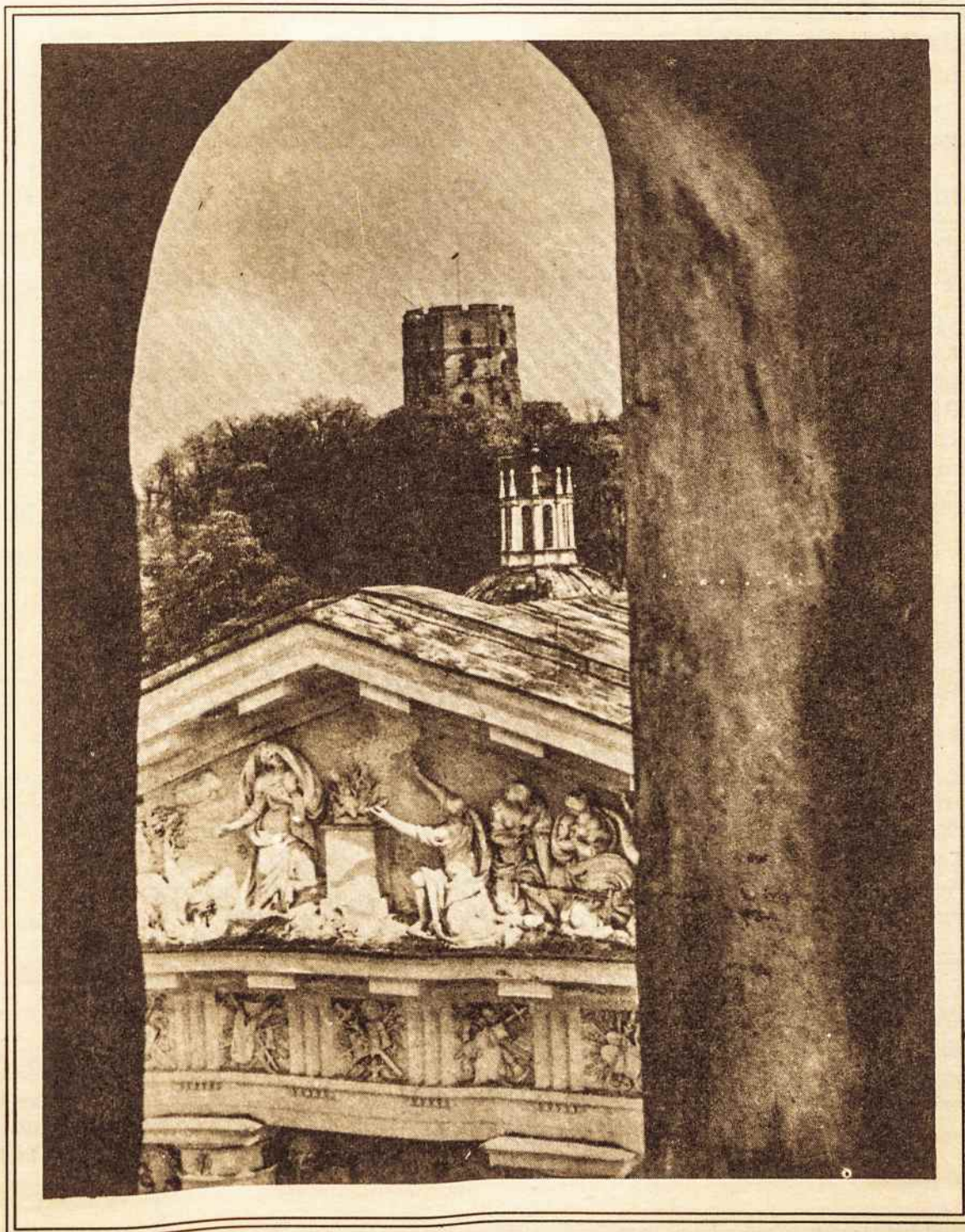


1  
**TECHNIKOS ŽODIS**

1988

No.4



**TECHNOS ŽODIS****THE ENGINEERING WORD**

Pasaulio ir Amerikos lietuvių inžinierių  
ir architektų - PLIAS/ALIAS organas  
Įsteigtas 1951 metais  
Leidžia ALIAS Chicago skyriaus  
Technikinės spaudos sekcija  
Išėina kas trys mėnesiai

Published by American Lithuanian  
Engineers and Architects Association, Inc.  
Chicago Chapter Technical Press Section  
Established 1951  
Published quarterly

Prenumerata 10 JAV dol. metams

Yearly subscription \$10.00 U.S.

Spaudos sekcijos vadovas: Kostas Burba

**Vyr. redaktorius - Editor**

V. Jautokas  
5859 S. Whipple St.  
Chicago, IL 60629  
Tel. 312/ 778-0699

**Redakcijos nariai**

K. Burba  
A. Pargauskas  
J. Rimkevičius  
J. Slabokas  
A. Vitkus  
M. Javys

**Vyr. red. pavaduotojas**

G.J. Lazauskas  
208 W. Natoma Ave.  
Addison, IL 60101  
Tel. 312/543-8198

**Bendradarbiai**

E. Arbas  
S. Bačkaitis  
J. V. Danys  
J. Gimbutas  
P. A. Mažeika

**Skyrių redaktoriai**

A. Didžiulis  
A. Kerelis  
V. Peseckas  
R. Vaitys

**Administracija**

A. Brazdžiūnas  
7980 W. 127th St.  
Palos Park, IL 60464  
Tel. 312/448-4652

**VIRŠELYJE;**

*Vilniaus katedra ir Gedimino pilies bokštas, kur dabar vėl plevesuoja Lietuvos trispalvė vėliava, matosi pro katedros varpinės langą. Dabar katedra grąžinta tikintiesiems.*

**COVER;**

*Cathedral of Vilnius and Gediminas' castle tower, where again flies Lithuania's tricolor flag, can be seen through Cathedral's belfry window. Recently the Cathedral has been returned to the Catholic Church of Lithuania.*

# TECHNIKOS ŽODIS

## THE ENGINEERING WORD

XXXVIII METAI

1988 SPALIS - GRUODIS

NR.4 (202)

### SVEIKINAME

Prieš keliolika metų ALIAS Chicagos skyrius įsteigė šimto dolerių metinę premiją, skiriamą žurnalo *Technikos Žodis* bendradarbiui už parašytą geriausią metų straipsnį, nuolatinį bendradarbiavimą arba spaudinamos medžiagos parūpinimą. Manau, kad nevienas skaitytojas mūsų žurnalo numeriuose daug kartų esąs pastebėjęs vis kartojamą vieno kolegos pavardę. Šia proga man malonu pranešti, kad minima premija atiteko inž. dr. Jurgiui Gimbutui, Bostono skyriaus nariui, už jo nenuilstamą nuolatinį bendradarbiavimą *Technikos Žodyje*.

Apie kolegos Gimbuto nuopelnus spaudai galėtume tiek daug prirašyti, kad neužtektų daugelio puslapių viską sutalpinti. Trumpai sakant, jis yra plunksnos žmogus: be *Technikos Žodžio* rašo ir į kitus žurnalus, laikraščius, enciklopedijas, recenzuoja lietuviškas knygas ir straipsnius, išleidžia savo atskirus



Inž. dr. Jurgis Gimbutas

leidinius, o neseniai užbaigto veikalo *Lietuvos Bažnyčios* knygų serijai parašė gausias architektūrines apybraižas.

J. Gimbutas gimė 1918 m. sausio 18 d. Maskvoje - šįmet jubiliatui sukako 70 metų. Baigė 1935 m. Aušros gimnaziją Kaune, 1941 m. Vytauto

Diddžiojo universiteto Statybos fakultetą, gaudamas diplomuoto statybos inžinieriaus laipsnį. Vokietijoje, Stuttgarto Aukštojoje technikos mokykloje, 1948 m. įsigijo inžinieriaus daktaro laipsnį už disertaciją apie lietuvių senąją statybą.

Sveikiname dviguba proga mūsų mielą Sąjungos narį kolegą Jurgį. Linkime sulaukti dar daug, daug darbingų metų ir ilgai pasilikti tuo pačiu uoliu nenuilstamu *Technikos Žodžio* bendradarbiu.

Viktoras Jautokas

# ĮRAŠAI KUNIGAİKŠČIO RADVILOS 1613 METŲ LIETUVOS ŽEMĖLAPYJE

ALGIRDAS GUSTAITIS

Notations Found on Duke Radvila's 1613 Map of Lithuania



Lithuania's duke Radvila (Našlaitėlis), who lived in Nesvyžius, produced a map of Lithuania which was printed in Amsterdam in 1613. This map is of cartographic, geographic, national, and political value. Its Latin notations provide many interesting, previously unknown facts which significantly aid in understanding the map.

All of the notations have been translated into Lithuanian by Western scholars. Study of these notations raises many questions, which lead to new analyses in the effort to clarify the past of the ancient Lithuanian nation.

To date, only one copy of the map is known to exist, and it is at the Uppsala U. in Sweden, from which I received a copy. The study of this historical document is important not only to Lithuanians, but also to those researching the history of the nations and people who dwelt in that area, their development, and, in certain cases, their fate.

*Tyrinėjant senuosius Lietuvos žemėlapius, graviūras galima atrasti kitur nenurodytų duomenų aplinkos, vietovių, gyvenviečių atvejais. Tokie įrašai gali būti gerokai skirtingi nuo kronikininkų ar istorikų raštų.*

*Lietuvos kunigaikščio Mikalojaus Kristupo Radvilos rūpesčiu paruoštas, 1613 metais Amsterdame atspausdintas, Lietuvos žemėlapis turi įrašus, aiškinimus lotynų kalba. Tajį žemėlapi, saugantis Uppsalos universitetas, Algirdui Gustaičiui tenai atsilankius ir paprašius, atsiuntė originalo foto nuotrauką, duomenis. Deja, kai kurių žodžių nebuvo galima įskaityti. Gavus pilną tekstą, jį į lietuvių kalbą išvertė mons. prof. dr. Paulius Jatulis. Aiškinimus parašė Algirdas Gustaitis.*

*1985 m. lapkričio 29 d. Lietuvių mokslo ir kūrybos penktame simpoziume, Chicagoje, Alg. Gustaitis laikė paskaitą „Įrašai kunigaikščio Radvilos 1613 metų Lietuvos žemėlapyje“. Išgirsta įdomių, iki tol nežinotų duomenų, o susirinkusių klausimais paliesta ir kitų senų Lietuvos žemėlapių temos, į kuriuos dalykiškai atsakyta.*

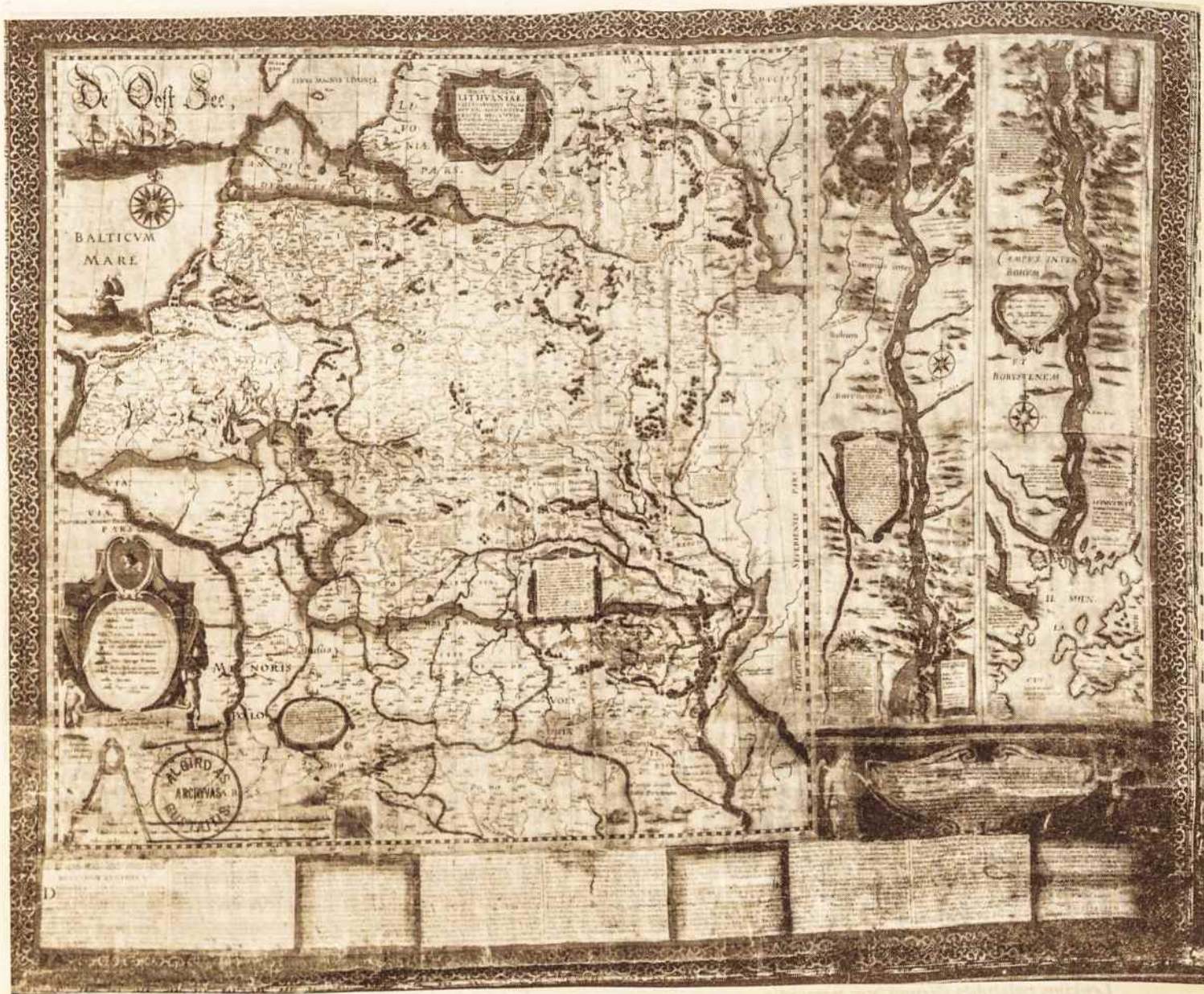
*Man malonu tą rašytinę paskaitą pasiūlyti platesnei visuomenei leidinyje. Čia rasite įdomų žvilgsnį iš Lietuvos kunigaikščio sosto, ir tų duomenų kruopštų aptarimą, kuo pasižymi mūsų minėtas paskaitininkas, senosios lietuvių tautos praeities ir senųjų Lietuvos žemėlapių ir graviūrų nagrinėtojas.*

Nesvyžiuje gyvenusio kunigaikščio Mikalojaus Kristupo Radvilos (Našlaitėlio) (1549.II.8-1616.II.28) pastangomis, paruoštas ir 1613 metais Amsterdame atspausdintas vertingas Lietuvos žemėlapis.

Ieškodamas duomenų mano ruoštam Lietuvos žemėlapiui, kuris 1982 metais atspausdintas Chicagoje, norėjau susipažinti ir su minėtu

kunigaikščio Radvilos dėka atspausdintu Lietuvos žemėlapiu, kurio originalų atspaudą turi tiktai Švedijos Uppsalos universiteto biblioteka. Į ten nuvykus, malonus senų žemėlapių skyriaus viršininkas leido tą žemėlapi vietoje pastudijuoti, be to, vėliau atsiuntė paprašytą originalo nuotrauką su duomenimis. Padariau pilno didumo atspaudų. Gaila, vietomis įrašai buvo išblukę ar nusitrynę neįskaitomai. Pavykus atstatyti pilną originalo tekstą, ieškojau tobulai mokančio ne tiktai lotynų kalbą, bet suprantančio, ir prieš keletą šimtmečių padarytus įrašų sutrumpinimus, senųjų žodžių istorinę ir geografinę prasmę. Tai maloniai atliko mons. prof. dr. Paulius Jatulis Romoje, už ką jam nuoširdžiai dėkoju.

Uppsaloje esantis 1613 metų Lietuvos žemėlapis turi aplinkui einančius pagražinimus, kurie baigiami rūpestingai pintais siūlais lyg kaspinėliais, taip abiejuose šonuose. Viršutinėje ir apatinėje dalyje įtaisytos medinės lazdelės pakabinimui ir ištiesimo palaikymui. Žemėlapis atrodo imponuojančiai. Jo dešinėje pusėje yra du



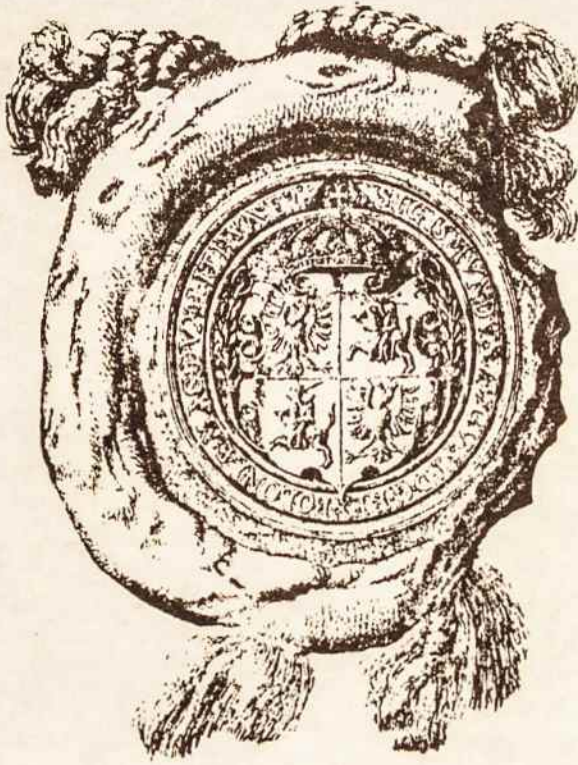
*Lietuvos kunigaikščio Mikalojaus Kristupo Radvilos pastangomis parengto ir 1613 m. atspausdinto Lietuvos žemėlapis atspaudas. Kiek iki šiol žinoma, tai vienintelis išlikęs toksai žemėlapis, saugomas Švedijos Uppsalo u-to bibliotekoje.*

Dniepro upės brėžiniai, verti atskiro nagrinėjimo. To Lietuvos žemėlapis originalus mastelis (maždaug) 1:300.000 arba vienam centimetrui tenka 13 kilometrų. Dniepro upyno mastelis apie 1:400.000.

Čia pasisakysiu tikrai apie kai kuriuos mano duotus aiškinimus prie vertimų iš Radvilo žemėlapis lotyniško teksto:

1. Mūsų spaudoje buvo skelbta, kad Milano mieste, Breros bibliotekoje, atrastas toks pat 1613 metų Lietuvos žemėlapis, koks yra Uppsalos

universiteto bibliotekoje. Paprašytas mons. kun. Vincas Mincevičius iš Romos man 1985 metų vasarą atsiuntė du spalvotus foto negatyvus, gautus iš Brero bibliotekos, kuriose nufotografuotas čia aptariamas Lietuvos žemėlapis (PP XIV. 26), cm 75.5 x 80, ir Dniepro upė (PP XIV, cm 50.5 x 77), bet apačioje nėra lotynų k. aprašymo apie Lietuvą, kas yra Uppsalos universitete turimame 1613 metų Lietuvos žemėlapyje. Kaip žinome, Brera meno rūmuose 1591-1651 metais buvo jėzuitų kolegija, nuo 1776 metų meno akademija, muziejus, meno galerija, biblioteka.



*Žygimanto Augusto antspaudas 1570 m. Jis turėj ir „lietuvišką“ antspaudą, kuris parodytas Lietuvių Enciklopedijos XXXV t., 331 p. Boston, 1966.*

*Lietuviams nesutinkant jungtis lenkų sąlygomis ir iš Liublino išvykus, Žygimantas Augustas 1569 m. kovo 5 d. aktu prijungė prie Lenkijos Volinijos ir Palenkės vaivadijas, o vėliau ir Braclavo ir Kijevo. Tie plotai sudarė pusę ano meto Lietuvos teritorijos. Tai pirmasis Lietuvos dalinimas, įvykęs 200 metų anksčiau, negu atėjo galas Žygimanto Augusto sukurtai Lenkijos - Lietuvos respublikai. Mūsų istorikas Antanas Alekna tuos abu įvykius riša į krūvą: „Tie kraštai, kuriuos Lenkija atėmė per Liublino uniją iš Lietuvos, daugiausia ir buvo priešastimi Lenkijos valstybės iširimo, nes nemokėjo atrasti tinkamo sugyvenimo su svetimais sau tų kraštų gyventojais ir negalėjo apginti nuo Maskvos“. (Simas Sužiedėlis, LE, XXXV, 336).*

2. „Polocko vaivada St. Davaina 1563 metų pradžioje aliarmavo, kad didžiulė Maskvos kariuomenė, vedama paties Jono IV, vėl traukianti Lietuvon. Apsupus Polocką, po dviejų savaitių jį užėmė 1563. II. 15. Radvilas Rudasis, atskubėjęs iš Minsko su keletu tūkstančių raitelių, tegalėjo iš šalies stebėti tą didelę nelaimę. Polockas, strateginis ir prekybinis Lietuvos centras Dauguvos krante, nuo Mindaugo laikų nebuvo

dar niekenu užimtas. Gavęs tą slegiančią žinią, Žygimantas Augustas Petrakavo seime apsisverkė. Jis skundėsi, kad Lietuvos bajorai nebenori kariuoti, pašaukti laiku nesusirenka, nemoka karo reikalams mokesčių, o vaivados ir pilių viršininkai reikiamai nebudi“. (S. Sužiedėlis, Lietuvių Enciklopedija XXXV t., 334 p. Boston, 1966.)

Karaliaus Stepono Batoro vadovaujama kariuomenė Polocką išlaisvino 1579 metais, ir nuo tada Lietuvos valdžioje liko iki valstybės žlugimo.

3. „Prie Oršos kunigaikščio Konstantino Ostragiškio vadovaujama Lietuvos kariuomenė 1514 m. rugsėjo 8 d. stipriai sumušė didesnę rusų armiją. (Nurodo M. Strykowski, Mykolą Lietuvį, L. Kolankowskį ir kitus.) Turėdamas 30,000 karių (kurių eilėse taip pat buvo šiek tiek lenkų karių algininkų ir savanorių), Ostragiškis sumušė 80,000 priešo kariuomenę. Lietuvos kariuomenė per naktį staiga pastatė iš tuščių statinių du pontoninius tiltus, nuslėpė nuo priešo artileriją ir, suderintais įvairių kariuomenės rūšių veiksmais, pasiekė pergalę. Laimėjimas buvo didelis. Jis plačiai nuaidėjo Europoje. Buvo išleisti pergalei skirti panegiriniai eilėraščių rinkiniai. Daug priešo karių krito ar buvo paimti į nelaisvę. Specialūs pasiuntiniai nuvežė rusų belaisvių transportus į Budą, Veneciją ir kitas valdovų sostines parodyti, jog tuo metu, kai Europai grėsė baisus turkų pavojus, iškilo nauja jėga - Maskva, - einanti prieš krikščioniškuosius kraštus. Tačiau pergalingas Oršos mūšis nepasiteisino strateginiu atžvilgiu, nes jis nebuvo kaip reikiant išnaudotas. Buvo atsiimtas Mstislavis\* (\* žr. gale straipsnio) ir kai kurie kiti miestai, bet Lietuvos kariuomenei nepavyko atgauti stiprios Smolensko pilies“. (Bronius Dundulis) Lietuvos užsienio politika XVI a., p. 65-66. Vilnius, 1971.)

„Maskvos kariuomenė, įsiveržusi į Lietuvą 1507 metais, susidūrė su lietuvių pasipriešinimu, bet paėmė Smolenską. Tačiau jos tolimesnį veržimąsi sustabdė Lietuvos kariuomenės vadas Konstantinas Ostragiškis, sumušdamas rusus ties Orša (1514 m.). Lietuvių buvo triskart mažiau, negu rusų, tačiau pusė rusų kariuomenės žuvo. Didelė jos dalis pateko Ostragiškiui į nelaisvę“. (V. Daugirdaitė - Sruogienė, Lietuvos istorija, p. 145. Šeštoji laida. Chicago.)



Oršos kautynės 1514 m. prie Dniepro upės.

Brėžinys iš M. Bielskio kronikos.

Martynas Bielskis, gyv. XIV - XV a., 1551 m. išleido pirmą lenkiškai rašytą kroniką „Kronika wszystiego sviata“. Bielski'o raštai nepatiko tuometiniams katalikams, jie buvo pasmerkti (indeksuoti).

Nepriklausomos Lietuvos generolas, profesorius, istorinių raštų autorius Stasys Dirmantas, Smolenską vadino Smalensku. Knygoje „Tautos praeitis“ II t. 2 (6), p. 33-34, straipsnyje Smalensko koridorius ir kas jame vyko prieš 450 metų ties Orša, rašė:

„Mūsų veiksmai prieš suskaldytas priešų jėgas buvo sėkmingi, rugpjūčio 27 d. ties Drava forsuota Berezina. Čia nudėta apie 1300 priešų ir daug paimta nelaisvėn. Sekančią dieną lietuvių priešakiniai daliniai sumušė maskvėnus ties Bobru, o rugsėjo 1 d. pasiekta upė Drutė. Čia priešui vėl padaryta apie 2000 nuostolių. Po tų nesėkmių Čeliadinas Drucke įsakė trauktis,

susijungti sprendžiamam mūšiui patogesnėje vietoje ir ne nugara prie Dniepro, o jau kairiajame, kaip ir Smalenskas, krante.

Rugsėjo 7 d. abi priešiškos armijos stovėjo priešais viena kitos Dniepro krantuose ties pat Orša. Didysis Lietuvos etmonas nesurizikavo keltis per upę, išsirikiavusio ir įsitvirtinusio prieš akivaizdoje. Jis čia iš vakaro pradėjo lyg kėlimosi demonstraciją, o nakties metu, nužygiavus su vyriausiomis jėgomis kelis kilometrus aukščiau, suskubo dar patamsėje ant laivų patiesti du tiltu ir jais greitai perkelti pėstiną ir artileriją. Lietuvių jotis dar anksčiau plaukte perplaukė. Ją pasekė ir lenkai. Plieniniuose šarvuose vyrai ir žirgai rizikavo. Nuskendo esą tik vienas. Apie 8 valandą ryto visa jungtinė kariuomenė jau buvo prieš akivaizdoje persikėlus. Maskvėnai nekludė, nepaleido nė vieno šūvio. Davė ramiai persidanginti. Tą tikrai taktiniu atžvilgiu keistą pasielgimą plačiai ir įvairiai aiškina anų laikų autoriai. Net paduoda moskovitų vadų tarpe kilusias diskusijas. Mano manymu, Čeliadinas, vėlai sužinojo apie kėlimąsi kitoje vietoje, o ne ties Orša, nakčia nesuskubo perkelti, surinkti ir išrikiuoti savo milžinišką kariauną, patamsėje pradėti mūšį nerizikavo, o, svarbiausia, tvirtai tikėjosi dieną su žymiai skaitlingesnėmis jėgomis apsupti vienus persikėlusius, juos sumušti, likučius sugrūsti Dniepran ir plaukiančius iššaudyti strėlėmis. Atseit, išnaikinti šimtu nuošimčių ir tuo būdu sėkmingai baigti ir šitą karą. Bet išėjo kitaip“.

Toje Chicagoje 1965 metais spausdintoje knygoje apie Smalensko koridorį, 37p. :

„Dideli buvo nugalėtojų laimikiai. Golica krito. Nelaisvėn pateko vadai Čeliadinas, Bulgakovas ir dar keli, 37 kniaziai ir senatoriai (dumnyje bojare), iki 2000 bajorų ir apie 30,000 šiaip karių. Apie tiek pat surankiota žirgų ir dar 20,000 gurguolės vežimų su pakinkytais arkliais. Ir visas taboras. Tik pats Vosylius laiku paspruko. Patrankų neteko laimėti nei vienos, nes jų, kaip žinoma, moskvitai čia nebuvo atsigabėnę. Mat nesuskubo su jų vien raitąja kariauna. Už tat paimta labai daug „stiagu“, t.y. vėliavų. Jomis buvo papuošta Vilniaus katedra ir kitos sostinės bažnyčios“.



Lietuvos pasiuntiniai Maskvoje (1542)

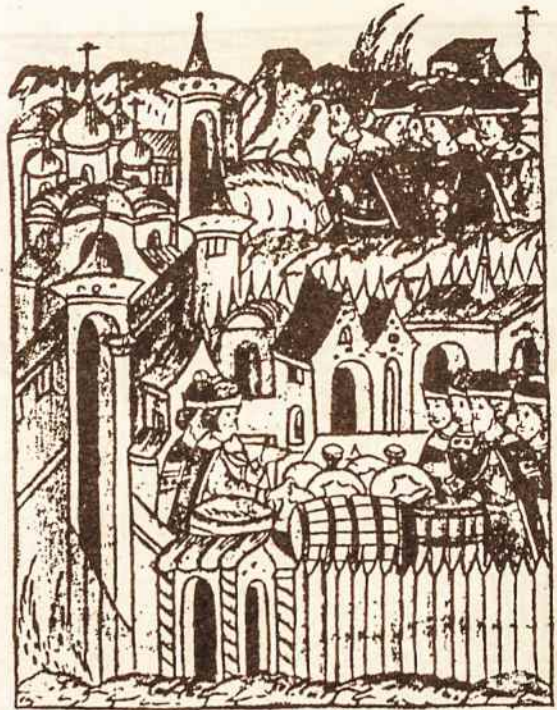
Iš B. Dundulis, *Lietuvos užsienio politika XVI a.* Vilnius, 1971 m.

Kiekvienas istoriškais temomis rašantis atkreipia dėmesį į nepaprastą lietuvių kariuomenės laimėjimą ties Orša. Vietovė aiškiai įrašyta 1613 metų Lietuvos žemėlapyje.

„Kadangi Maskva jau buvo pradėjusi siųsti į kautynių lauką masines kariuomenes, jos čia skaičiuota iki 80,000 karių. Žygimanto Senojo atsiųstoji kariuomenė, kuriai vadovavo gabus karo vadas Konstantinas Ostragiškis, buvo 25,000 - 30,000 karių“. (Z. Ivinskis, *Lietuvių Enciklopedija*, XXI t., psl. 209. Boston, 1960 m.)

Lauktina, kad kas nors detališkiau panagrinėtų Oršos kautynes, tenai 1514 metais įvykdytą Lietuvos kariuomenės pergalę prieš maskviečių ir besiformuojančių rusų kariuomenę.

4. 1613 metais Lietuvos žemėlapyje apačioje nubraižyti trys masteliai, jų neišvardinant ir be kilometrinių palyginimų, todėl nuotolius tiksliai apskaičiuoti negalima, arba reikėtų vartoti kitokius nuotolių nustatymo būdus.



Царь великий князь великий московский  
посломъ поставилъ на литовскихъ  
дворъхъ и кормити велико великихъ  
пятидесяти. а великихъ дожи

Maisto išdavimas Lietuvos pasiuntiniams Maskvoje

Seniau vartota didžioji lietuviška mylia turėtų 8.954 km. Mažoji lietuviška mylia 7.4676 km. Lenkų mylia 8.529 km. Prūsijos mylia 7.533 km. Anglų-amerikiečių mylia 1.760 jardų, arba 5.280 pėdų, arba 1.6093472 metrų. Tarptautiniai 1929 metais priimta daugelio valstybių jūrų mylia (jūrmylė) 1.852 km, bet Anglija skaito 6.080 pėdų, arba 1.8532 metrus, JAV skaito 6.0802 pėdas arba 1.85325 metrus. Tūkstantis metrų yra vienas kilometras.

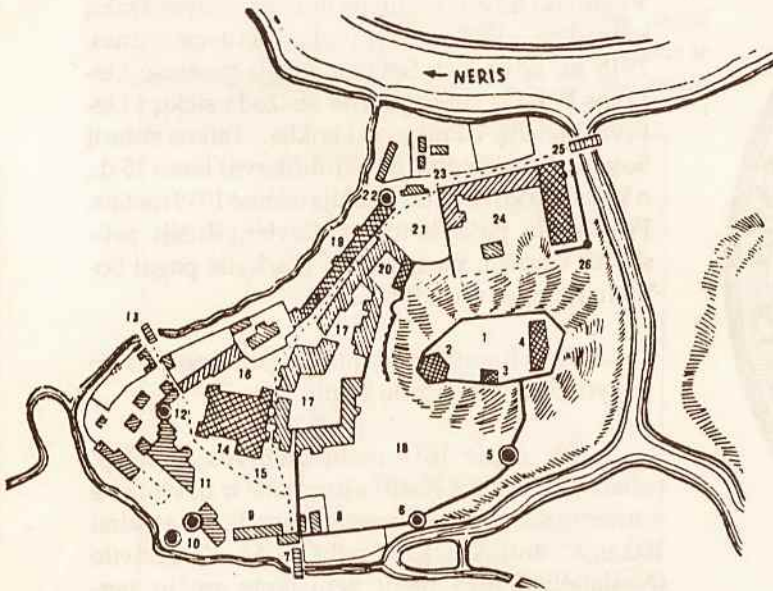
5. „XIV a. Vilniaus įtvirtinimų kompleksą sudarė trys pilys: Aukštutinė, Žemutinė ir Kreivoji. Jos pastatytos skirtingu metu ir yra nevienodai iširtos. Tyrinėtojų nuomone, jau XIII a. Aukštutinės pilies vietoje buvę mūrinių įtvirtinimų. Medinė Gedimino laikais statyta pilis sudegė XIV a. pabaigoje ar XV a. pradžioje. 1395 - 1402 metais kryžiuočiai net aštuonis kartus puolė Vilnių, bet įsiveržti į pilies vidų jiems nepavyko. Nėpaliaujami Ordino puldinėjimai vertė miesto gyventojus stiprinti gynybinius įrengimus. Pilies teritorijoje išaugo ištisa strateginių įrengimų sistema, jų tarpe aukštomis plytų



ir akmens sienomis su bokštais apsupta Aukštutinė pilis. Iš Aukštutinės pilies (jos statybą užbaigė Vytautas XV a. pradžioje) dabar yra išlikę vakarinis trijų aukštų su pusrūsiu bokštas, gyvenamųjų rūmų, apvalių sienų su pietiniu ir šiauriniu bokštais bei įvažiavimo vartų liekanos". (300 kultūros paminklų, p. 12. Redagavo redakcinė komisija. Vilnius, 1980.)

Juozas Jurginis, Lietuvos pilys, išleista Vilniuje 1971 metais:

„Tuo metu Vilniuje jau buvo trys pilys. (Čia ir kitur nurodo duomenis.) Pirmą kartą



Vilniaus pilies teorija Fiurstenhofo (1740 m.) plane:

1-Aukštutinės pilies kiemas. 2-vakarinis, išlikęs, bokštas. 3-pietinis bokštas (išlikę pamatai). 4-rūmų griuvėsiai. 5-aštuoniakampis bokštelis pietinėje kalno pašlaitėje. 6-antras bokštelis. 7-vartai ir tiltas į miestą (į Pilies gatvę). 8-misionieriams priklausę pastatai. 9-Vyriausiojo tribunolo pastatas. 10-du bokštai, tarp kurių spėjama buvus senuosius pilies vartus. 11-senieji vyskupo rūmai. 12-varpinė. 13-kelias ir tiltas į Tiltų gatvę. 14-katedra. 15-šv. Kazimiero koplyčia. 16-Kapitulos ir kitų dvasininkų pastatai. 17-kunigaikščių rūmų kompleksas. 18-rūmų sodo teritorija. 19-rūmams priklausęs, XVIII a. pabaigoje arsenalui perstatytas, pastatas (dab. LTSR Istorijos-etnografijos muziejus). 20-horodničiumi priklausę pastatai. 21-kiemas, kuriame stovėjo šv. Onos (iki 1551 m.), vėliau šv. Onos - šv. Barbaros bažnyčia (1552 - 1666). 22-pilies šiaurės vakarų bokštas, vadinamasis Tvardovskio. 23-šiauriniai pilies vartai. 24-arsenalų kiemas. 25-šiaurės rytų bokštas ir arsenalų vartai. 26-rytinis bokštas kalno pašlaitėje.

Iš Vilniaus pilys. Vilnius, 1971 m.

Vilniuje įdomi gotinės statybos Aukštutinė pilis. Senovėje pilys buvo ne tik valdovų gyvenvietės, bet ir tos srities centras įvairiopa prasme. Šimtmečių slinkyje pilių reikšmė mažėjo. Dabar išlikusios pilys įdomios kaip architektūriniai paminklai, praeities liekanos. Turistams patrauklios aplankyti, pamatyti senienu, išgirsti aiškinimų apie anuos laikus.

puolant, buvo paimta medinė pilis („das hulczene hus“). Kiti šaltiniai ją vadina dar „castrum non muratum“, arba „kreivąja“ („Curvum castrum“), arba pagaliau dar „aukščiausiąja“ („obirste hus“). Sunku pasakyti, kur stovėjo toji medinė pilis, nes ji buvo sudeginta“.

„Kreivoji pilis turėjo būti labai didelė, nes ten subėgę keli tūkstančiai ginkluotų žmonių - kilmingųjų ir paprastųjų („nobilium et comunium hominum“). Ji buvo skirta Vilniaus miestiečių bei jų turto apsaugai ir greičiausiai stovėjo aukščiausioje Vilniaus vietoje, netoli Aukštutinės pilies, ant vadinamojo Plikojo kalno. Kreivoji pilis, matyt, nebuvo atstatyta, nes vėlesni šaltiniai daugiau jos nebemini“.

„Aukštutinėje pilyje buvo šv. Martyno koplyčia. Yra likęs 1546 metų užrašas: „ad altare Sancti Martini... arcis Superioris Vilnensis“.

XVI a. viduryje buvo plečiama karališkųjų pastatų statyba: 1546 metais pastatyta didesnės karališkosios arklidės, karaliaus tarnų ir amatininkų namai (netoli šv. Jurgio bažnyčios, kur 1506 metais Mikalojaus Radvilos buvo įkurti karmelitai). Ten pat buvo įrengta patrankų liejykla. Iš Žygimanto Augusto 1571 metų rašto matyti, kad Vilniuje buvo liejamos patrankos. Patrankų liejykla minima dar 1719 metais Vilniaus kapitulos žemių aprašyme ir Vilniaus miesto aktuose“.

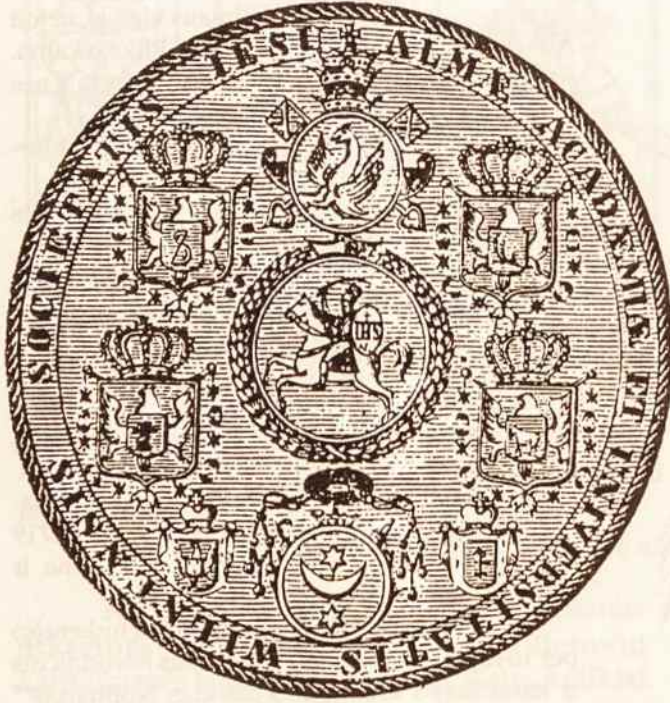
„Žemutinė pilis smarkiai nukentėjo per 1610 metų gaisrą. Po to Vilniaus horodničius ir karališkasis architektas olandas Nonhartas\*\* (\*\* žr. gale straipsnio) dar bandė atstatyti pilį su jos gynybinės sienos bokštais. Tuo tarpu Aukštutinė pilis, jau nustojusi savo gyvybinės reikšmės, iro ir griuvo. 1613 metais Radvilos - Makovskio tekste rašoma, kad Vilniaus pilis kalne jau apgriuvusi. Joje jau seniai niekas negyvena. Lietuvos Statute buvo numatyta pilį paversti kalėjimu“. (27 - 32 p.)

6. Lietuvoje buvusios vyskupijos išvardintos mano parengtame Iean Nieprecki (Jono Nepreckio) 1749 metais Lietuvos žemėlapyje, kuris su aiškinimais 1983 metais išleistas Chicagoje. Gaila, tame žemėlapyje neįtraukta Prūsija. Ne vien vyskupijų ribos sudaro Lietuvą.

Iki šiol dar netyrinėti, neišvardinti senieji lietuvių šventnamiai, šventyklos. Jų turėjo būti ne tik Vilniuje, bet ir kitose lietuvių gyventose žemėse, įskaitytinai Prūsus.

7. Polockas metraščiuose nuo 862 metų X - XII a. buvo sostinė Polocko kunigaikštystės, kuriai priklausė ir Minskas. Iš slavų metraščių ir Henriko Latvio kronikos matyti, kad lietuviai XII a. antroje pusėje dar buvę Polocko kunigaikščių sąjungininkais. (Lietuvos Metraštis, p. 201. Vilnius, 1971.)

Polockas XIII a. pateko Lietuvos valstybės valdžion, trumpai buvo okupavęs Livonijos ordinas, bet LDK Vytenis greitai juos išvijo.



Vilniaus Jėzuitų akademijos antspaudas

„Jėzuitai paprastai steigė aukštesnias mokyklas arba kolegijas. Lietuvoje 1579m. jėzuitai įsteigė Vilniaus akademiją. Tuo jėzuitai padėjo pagrindą Lietuvos kultūriniam centrui, kurio jau nuo Jogailos laikų Lietuva buvo reikalinga. Jėzuitų mokyklos garsėjo kaip geriausios Europoje, o patys jėzuitai kaip mokslo skleidėjai. Kolegijoje mokėsi daugiausia bajorų vaikai. Dėstomoji kalba buvo lotynų, o mokymo metodas - scholastinis\*. Visas mokymo darbas ėjo pagal Ratio Studiorum įsaiyklus. Buvo mokoma lotynų kalba, graikų kalba, literatūra, retorika, istorijos ir geografijos mokslai“. (Jonas A. Račkauskas, Pradinis švietimas Lietuvoje iki trečiojo padalinimo, p. 72. „Lietuvių tautos praeitis“, t. III, knyga 1 (9). Chicago, 1971).

\*SCHOLASTIKA - viduramžių feodalinės (vadovaujančios) visuomenės religinė - idealistinė filosofija, pagrįsta bažnytinėmis dogmomis.

XVI a. Lietuvos vaivadija. Po permainingų valdymų nuo Lietuvos Rusija Polocką atplėšė 1772 metais — per Pirmąjį Lietuvos padalinimą. Polockasu apylinkėmis Lietuvos valdžioje buvo apie 538 metus. Pirmojo pasaulinio karo metu 1917 m. balandžio 22 d. lietuvių susirinkimas Polocke reikalavo Lietuvos nepriklausomybės atstatymo.

8. Rašytina ne Brasta, bet Lietuvos Brasta, įkurta jotvingių gyventose žemėse. Metraščiuose nuo 1017 metų toji sritis, manytina, lietuvių, nes Vytautas Didysis Lietuvos Brastą priskyrė Trakų vaivadijai. 1505 metais įvyko Lietuvos seimas. 1918 m. kovo 3 d. Sovietų Rusija pasirašė Lietuvos Brastos sutartį, kuria atsižada siekti Lietuvą, Pabaltį, Ukrainą ir Lenkiją. Taikos sutartį Sovietų Rusija patvirtino (ratifikavo) kovo 15 d., o Vokietija kovo 22 d. Lenkija užėmė 1919 metais. Po Antrojo pasaulinio karo Sovietų Rusija priskyrė Gudijai, kuri privalo tvarkytis pagal Sovietų Rusijos nurodymus.

9. Karališkųjų miestų priekyje reikėjo įrašyti Lietuvos sostinę Vilnių.

10. Apie 1613 metų Lietuvos žemėlapi rašiau 1970 metais Kario aštuntame ir devintame numeriuose. Rašinys buvo atspausdintas atskirai 100 egz., antrašte: Kunigaikščio M. K. Radvilo (Našlaitėlio) 1613 metų žemėlapis amžių perspektyvoje. Žemėlapiu aiškinimą paminėjau knygoje Tikroji Lietuva, Chicago, 1983 metai.

11. Pagal įvairius duomenis, senovėje lietuviai gyvulius laikė atskirai nuo žmonių. Betgi gyvulys nelygu gyvuliui. Net šiais laikais drauge su žmonėmis pasitaiko laikančių, net drauge miega su šunimis, katėmis net kitokiais gyvuliais.

12. Martin Kromer (1512—1589) buvo sulenkėjęs vokiečių. Paliko raštų. 1543—1544 m. Lenkijos - Lietuvos karaliaus pasiuntinys prie popiežiaus. 1579 metais Varmės vyskupas. Varmės sritis yra vakarinėje prūsų žemių dalyje, siekia Aismarės. Varmės vyskupija įsteigta 1243 metais. Lietuvą plėšiant - dalinant 1772 metais paglemžta Vokietijos. 1926 metais įsteigta Klaipėdos prelatūra, priklausanti Telšių vyskupui, kuriai priklausė ir Varmės sritis. Nuo 1945 metų Varmės vyskupiją valdo iš lenkų okupuoto Olsztyn'o (Alšėnų).

**Bronius Dundulis, Lietuvos užsienio politika XVI a. (Vilnius, 1971 metai):**

„1559 metais Vilniaus seime valdovui buvo nusiskūsta ne tik dėl lenkų daromų skriaudų pasienyje, bet ir dėl neteisingos ir įžeidžiančios lenkų kronikos.

Kaip matyti iš vėlesnių lietuvių pareiškimų (Varšuvos seime 1563-1564 m.) buvo turima galvoje Krokuvos ir Varmijos kanauninko Martyno Kromerio kronika, išleista pirmą kartą Bazelyje 1555 metais. Pasinaudodamas Krokuvos valstybinio archyvo medžiaga, Kromeris išdėstė Lenkijos santykius su Lietuva nepalankia lietuviams dvasia, juos žemindamas. Lietuviai, pagal Kromerį, sulaužę savo raštiškus pasižadėjimus ir buvę nedėkingi lenkams už iš jų gautas gera-

darybes. Niekam nežinomą ir nekultūringą Lietuvą prijungdami prie savęs, Lenkija suteikusi jai ne tik pagalbą, bet ir savo spindinčia garbe ją ir jos vargingą valdovą Jogailą išaukštinusi visame pasaulyje. Lenkijos politikams, siekiantiems paremti savo pretenzijas į Lietuvą senais aktais, labai patiko Kromerio kronika, ir ji greit ir plačiai paplito (1588 m. Bazelyje išėjo ketvirtas leidimas). Be abejo, veikiami tos kronikos, 1558 metais Petrakavo seime lenkų šlėktos vadai kaltinotuvius unijos sulaužymu, nedėkingumu ir priešišku lenkams, iš kurių jie patyrę tiek daug gera, be to, apkaltino lietuvius bajorus neteisėtai užėmus Volynę ir Podolę. Karalius į tuos lenkų išvedžiojimus atsakė, kad jie mažai įtikinantys, jų kronikos prieštaraujančios lietuvių kronikoms, ir pageidavo, kad lenkai dėl jų išsiaiškintų bendrame seime. Apie tą kroniką ir lenkų kaltinimus negalėjo nežinoti lietuviai. Jie savo seime 1559 metais Vilniuje dėl to pareiškė karaliui protestą, prašė imtis priemonių prieš neteisingus ir įžeidžiančius lenkų šlėktos tvirtinimus ir reikalavo, kad jie būtų ištaisyti. O Kromerio pasitarimais lenkų šlėktos atstovai, kaip toliau matysime, naudosis ir vėliau, Varšuvos seime 1563-1564 m.” (213 - 214 p.)

„Lietuvių ir lenkų santykių klausimas buvo ne tik seimo kalbų ir pasitarimų objektas. Jis atsispindėjo ir to meto literatūroje.

XVI a. pasirodė žymiai daugiau, negu iki tol, ir detalesnių kronikų, metraščių ir apskritai politinės literatūros. Jau minėjome Martyno Kromerio kroniką, kuri sukėlė Vilniaus seime 1559 metais lietuvių pasipiktinimą ir atkirtį. M. Radvila Varšuvos seime taip pat piktinosi šališku M. Kromerio kai kurių Lietuvos istorijos įvykių nušvietimu.

Ginčai su lenkų feodalais dėl unijos pasikatinio Lietuvos feodalus dar daugiau domėtis Lietuvos praeitimi, ir todėl pasirodė naujų ir platesnių istorinių raštų. XVI a. — Lietuvos metraščių klestėjimo laikas. Atsirado vis platesnės metraščių redakcijos. Plačiausioji iš jų žinoma Bychovco kronikos vardu. Šiuose metraščiuose jau siekiama aprašyti visą lietuvių tautos istoriją. Juose ginamas valstybinis savarankiškumas ir pasisakoma prieš Lenkijos feodalų politines užmačias”. (232 - 233 p.)

13. Lietuviuose nebuvo velnių kulto. Senovės lietuviai garbino įvairias gamtos apraiškas ar jiems atrodančias dievybes.



Varmė ir pietinė Prūsijos dalis su aplinkinėmis sritimis, kaip nubraižė vokiečiai, vaizduojant Kryžiuočių ordino ekspansiją XIII a. Atžymėta Žalgirio kautynių (Tannenberg) vieta, kur 1410 m. Lietuvos ir sąjungininkų kariuomenės sumušė kryžiuočių ir jų talkininkų kariuomenes.

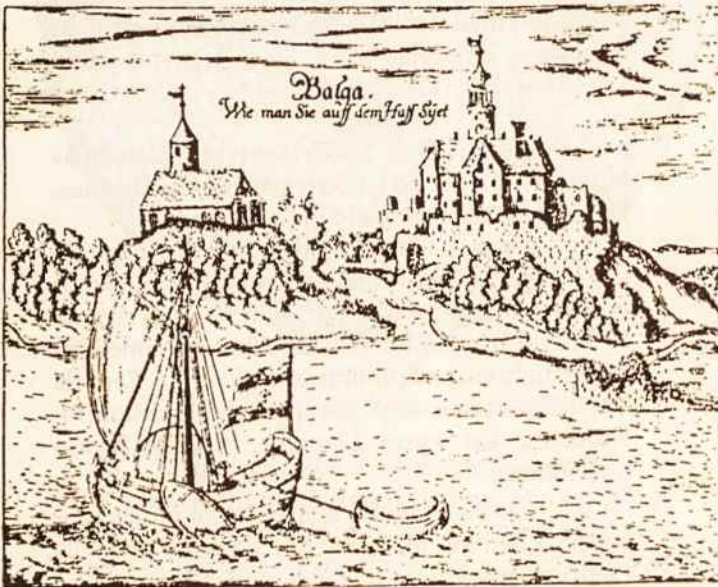
Brėžinys iš Heinrich Gerlach, *Nur der Name blieb*. Ulm, 1978.

14. Jogailos vestuvės su Jadvyga įvyko 1386 m. vasario 18 d. Krokuvoje. Tų metų kovo 4 dieną Jogaila karūnuotas Lenkijos karaliumi.

15. Lietuvos valdovas ir daug kitų pakrikštyti žymiai anksčiau. Vėliau krikšto apeigų kartojimas galėjo turėti ir politinę prasmę.

„Apie patį Mindaugo krikštą mažai žinoma, nes kelių šaltinių užuominos yra per bendros. Pats Mindaugo pakrikštijimas buvo atliktas 1250 ar 1251 metais.

Kas Mindaugą krikštui ruošė, tiksliai nežinoma. Spėjama, kad tai atliko tas pats Livonijos ordino kun. Kristijonas, kuris po poros metų tapo išventintas pirmuoju Lietuvos vyskupu“. „Inocentas IV (popiežius) suteikė Lietuvos valdovui karaliaus karūną. Bet tik 1253 metais Mindaugas buvo vainikuotas. Įvairiai yra spėliojamos priežastys (karai, užtrukęs savos bažnyčios statymas, teisiniai neaiškumai), kodėl dvejus metus buvo nuvilktas karūnavimas. (Z. Ivinskis, Lietuvių Enciklopedija, XVIII t., 497-498 p. Boston, 1959.)



Graviūra medyje iš Christoph Hartknoch „Alt und neues Prussen“, 1684 m. Taip atrodžiusi pilis iš Aismarių pusės.

Svarbi Varmės prūsų pilis Honeda pastatyta XI a. prie šiaurinio Aismarių kranto. Pilį klastingai kryžiuočiams išdavė prūsas. 1239 m. Kryžiuočių ordinas toje vietovėje pastatė mūrinę pilį, pavadino Balga.

Christoph (Kristupas) Hartknoch (1644 - 1687) studijavo Tvankstės (Karaliaučiaus) universitete. 1665 m. dėstė Kaune, paskui Vilniuje. 1677 m. Torūnėje. Paskelbė daug istorinių raštų. Jis lietuvius laikė Prūsų (Mažosios Lietuvos) autochtonais.

16. „Jau nuo pat pirmųjų valstybinio gyvenimo dienų Lietuva pajuto tuos savo kaimynus: beveik visi jie oponavo valstybės kūrimo ir vienijimo darbui. Toje opozicinėje veikloje, šalia politinių siekimų, buvo statomi ir religiniai motyvai. Tačiau kaimynų pastangos buvo suskaldytos, o Mindaugo darbas aukščiausio tais laikais suvereno - popiežiaus - valia net buvo vainikuotas karališka karūna. Mindaugo krikštas išardė prieš jį susidariusią koaliciją ir išgelbėjo Lietuvos savarankiškumą. Tai jai davė progos ne tik sustiprėti, bet dar pareiškė savo ekspansiją į rytus ir pietus rusų žemių sąskaiton. Tokiu būdu ji savo valdžion pajungė daug gyventojų, kurie išpažino ortodoksiją ir buvo palenkti rytų Bažnyčiai. Todėl Lietuva savo gyventojų sąstate greitai turėjo ne tik pagonis, bet ir krikščionių. Tai Lietuvos valdovus pastatė prieš dvejopą savo gyventojų religiją ir iš jų pareikalavo tolerancijos. Ir tikrai, šiuo atžvilgiu Lietuvos kunigaikščiai nesusilaukė jokio priekaišto, nors patys nuo Mindaugo iki Vytauto laikų išbuvo pagonys“. (A. Kučinskas, Kęstutis — lietuvių tautos gynėjas, p. 119. Knygą perspausdino Lietuvių istorijos draugija, Chicagoje, 1981 m., t. V, knyga 1/17.)

17. Mons. kun. dr Pauliaus Jatulio dėka, Romoje atrasti seni raštai 1416.II.13 - 1609.IV.2. Jie sutvarkyti, lotyniškai (daugiausiai) atspausdinti 709 puslapių knygoje: Codex Medicensis Seu Samogitiae Dioecesis (Medininkų arba Žemaičių vyskupijos kodeksas.). Yra žemėlapių, brėžinių. Išleido Lietuvos katalikų mokslo akademija. Roma, 1984 m. Tenai skaitome apie buvusį lietuvių krikštijimą, parapijų steigimą ir kitką. Kiek iš tos knygos:

1416.II.13 žemaičiai skundžiasi Konstančos visuotiniam Bažnyčios susirinkimui, kad kryžiuočiai trukdo priimti krikštą.\*\*\* (\*\*\*) Žr. gale straipsnio).

1417.VIII.2 Medininkų vyskupijos įsteigimas, pirmas jos vyskupas Motiejus.

1421.VIII.9 Veliuonoje įsteigta parapija

1457.IX.18 Šiluvoje " "

1484.X.28 Krekenavoje " "

1498.VI.15 Kurtuvėnuose " "

1503.III.8 Linkuvoje " "

1507.III.21 Tauragėje " "

1509.V.21 Švėkšnoje " "

1509.V.31 Batakiuose " "

1514.II.12 Saločiuose " "

1514.V.30	Šiaulėnuose	“	“
1517.VIII.23	Lioliuose	“	“
1526.II.23	Joniškyje	“	“
1528.VII.2	Saločiuose	“	“
1542.V.13	Vilkijoje	“	“
1555.V.10	Virbalyje	“	“
1590.I.10	Palangoje	“	“
1590.I.10	Gargžduose	“	“
1596.VII.16	Akmenėje	“	“

Daugelis kitų raštų (jų paskelbta 351) apie lietuvių bažnytinius, tautinius reikalus. Tuose dokumentuose minimi kai kurie karališkieji ir kunigaikštiškieji Lietuvos miestai, tariant 1613 metų Lietuvos žemėlapiu aiškinimo žodžiais.

18. „Galima sakyti, jog Maskva netiesioginiai ruošė kelią Liublino unijai. Rusams padėjo ir sąmyšiai Lietuvoje, kuriuos sukėlė ambicingas, prie Aleksandro iškilęs, bajoras Mykolas Glinskis. Jis pabėgo į Maskvą ir kurstė carą Vosylių prieš Lietuvą. Glinskis ir padėjo carui prisijungti Smolenską (1514). Tai buvo jaučiamas smūgis Lietuvai, nes Smolenskas stovi perėjoje tarp Dauguvos ir Dniepro aukštupių, ir buvo Maskvai patogiais vartais brautis į Lietuvą. Lietuviai tuomet laimėjo didelį mūšį prie Oršos (pagrindiniai aprašyta St. Dirmanto „T. Pr.“ II t., 2k n. ), tačiau Smolensko paimti nepajėgė. Tie Maskvos vartai į Lietuvą paliko jų valdžioje visą 100 metų.

Po Smolensko kritimo rusai dar galėjo pasijungti žemes Dniepro aukštupyje ir t a i p artėti prie Lietuvos. Galima sakyti, kad per visą XVI a. pusę vyko pasieniniai kiviščiai tarp Maskvos ir Lietuvos, pertraukiami paliaubų. Dėl galutinės taikos nesitarta. Mat, lietuviai reikalavo grįžti prie 1494 metų sutarties ir neišsižadėjo žemių, kurios priklausė Lietuvos D. Kunigaikštijai“. (Juozas Jakštas, Liublino unijos vieta Lietuvos istorijoje, p. 18. „Lietuvių tautos praeitis“, t. III, knyga 1 (9). Chicago, 1971.)

„Lenkas suprato uniją, kaip Lietuvos pavergimą, su kuo nesutiko neištvirkęs, ~~rusišką~~ lietuvis, su kuo ir šiandien nenori sutikti ir niekad nesutiks“. (Dalyva (Teodoras Daukantas), Kelio į Vilnių beieškant, p. 152 - 153. Buenos Aires, 1934.)

Vien tiksliai aiškinimai 1613 metų Lietuvos žemėlapyje, kaip jie tenai lotyniškai įrašyti, reikalingi paaiškinimų. Po jais pasirašė Tomas Makovskis (Makowski), lenkų kartografas. Manytina, kai ką jis pakreipė lenkams palankia prasme.

Tų duomenų, spėtina, nepatikrino Lietuvos kunigaikštis ir žemėlapiu leidėjas M. K. Radvila ar jo įgaliojtiniai. Arba kunigaikštis taip pasitikėjo Makovskiu, kad paleido be patikrinimų, arba kiti asmenys nedrįso duoti patikslinimų, arba į kritiškas pastabas nebuvo atsižvelgta. O gal kunigaikštis kai kurias įrašus pamatė tik atspausdinus žemėlapi ir jam patiesus ant stalo.

Šiuo metu Sovietų Rusijos okupuotoje Lietuvoje mokslininkai, kartografiniai savo rašiniuose vos užsimena apie 1613 metų Lietuvos žemėlapi. Pav., 484 psl. knygoje „Straipsnių rinkinys XIX tarptautiniam geografų kongresui“, išspausdinta anglų, lietuvių ir rusų kalbomis, nebūtinai vertimai, V. Chomskio straipsnyje „The Cartographical Expression of the Territory of Lithuania“ (A historical review), kunigaikščio Radvilos 1613 metų Lietuvos žemėlapiu aptarimui teskirtos vos paskiros eilutės.

V. Chomskio studijoje Vilniaus universiteto kartografiniai rinkiniai, knygoje „Kultūrų kryžkelėje“, Vilnius, 1970 metai, kunigaikščio Radvilos 1613 metų Lietuvos žemėlapiu teduota aštuoni sakiniai. Panašiai ir kitų autorių rašiniuose.

Pageidautina, kad užsienyje gyvenantieji lietuviai daugiau domėtųsi senais Lietuvos žemėlapiiais, ieškotų naujų duomenų, paskelbtų studijinių raštų.

\*Mstislavis vardą gavo nuo kunigaikščio Romano sūnaus Mstislavo. Raštuose nuo 1156 metų. Buvusios Smolensko (Smalensko) kunigaikštijos dalis. 1358 metais atiteko Lietuvai. 1359 metais Lietuvos karalius Algirdas Mstislavio kunigaikštiją prijungė prie Lietuvos. Apylinkėse gyveno (gyvena?) lietuvių. 1569 metais pertvarkyta į vaivadiją. Lietuvai priklausė iki 1772 metų — pirmo Lietuvos padalinimo, tada tas žemes pasigrobė Rusija.

Dabar Mstislavis yra miestas sovietinėje Gudijoje, turi daugiau negu 10,000 gyventojų. Yra sviesto ir sūrių gamykla, spirito valykla, linų apdirbimo įmonė. Sovietai pažymi: yra ir kepykla.

\*\*Petras Nonhartas (Nonhardt, Nonhaart) mirė 1633 metais. Jis 1590 metais už nuopelnus, atskiru konstituciniu įstatymu gavo indiginatą (lot. indigena) — suteiktas Lietuvos - Lenkijos bajoro titulas. Nuo 1611 metų vadintas karališkuoju architektu. Talkino karuose su Lietuvos priešais Maskva ir švedais, todėl gavo daug žemių Varėnos apylinkėse, buvo seniūnu. 1611—1612 metais Goiceniškėse (arba Gaiteniškėse), kurios yra Lydos apskrityje, Benekainio valsčiuje, prie Žižmos upės, apie 20 km į šiaurę nuo Lydos, pastatė gražią pilaitę su gynimosi bokštais, evangelikų koplyčia, kurioje buvo jo šeimos mauzoliejus.

\*\*\*Vytautas Didysis 1415 m. lapkričio mėn. į Konstanzos susirinkimą buvo pasiuntęs šešis žemaičių delegatus, išdėstymui kryžiuočių jiems padarytų ir tebedaromų skriaudų. Konstanza yra prie Boden ežero ir Šveicarijos.



Iš: R. Jasas, Didysis prūsų sukilimas. Vilnius, 1959.

Dėl šio žemėlapių vietovardžių:

Vietoje Heilsbergas	— galėjo rašyti	Šventkalis
Bartšteinas-	" "	Barštynas
Braunsbergas-	" "	Rudkalis
Balga senųjų prūsų vadinta Honeda ar Honedė		
Christburgas -	galėjo rašyti	Grežovė
Marienverderis	" "	Kvidinas
Nogatas (upė)	rašoma ir	Nogatė
Visla (upė)	" "	Vysla
Varmija	" "	Varmė
Karaliaučius (Königsberg)	senasis prūsų vardas	Tvankstė
Pomezanija	rašoma ir	Pamedė
Pogezanija	" "	Pagudė
Drevenca (upė)	" "	Dravanta

Tenai įrašytus vietovardžius būtų galima ir plačiau panagrinėti.

Žemėlapių metrikoje įrašyta: Žymiausių kautynių vietos; pastebėjau tikrai dvi. Viena iš jų ties Liubava 1263 metais.

Kas iš skaitytojų žino tų kautynių vada, mūšio svarbą? Bandau ateiti talkon, pasikvietęs mūsų istoriką: Zenonas Ivinkis, Rinktinių raštų II t., p. 276, Roma, 1986 (Redagavo Paulius Jatulis).

„Apie 1400 metus aptilo vokiečių kolonizacija. Neskaitant Kulmo ir Liubavo, ordinas buvo įkurdinęs 54 miestus, 890 činšinius kaimus su 19,000 ūkių. Kaime dar turėjo būti tada po lygiai vokiečių ir prūsų, bet miestai buvo grynai vokiški, kuriuose jau buvo per 75,000 gyventojų. Kai prūsų prieauglis krito, vokiečių buvo per 170 metų padaugėję 3-4 kartus“.

O štai apie anksčiau buvusias svarbias kautynes, kurių datos įrašytos minimame žemėlapyje:

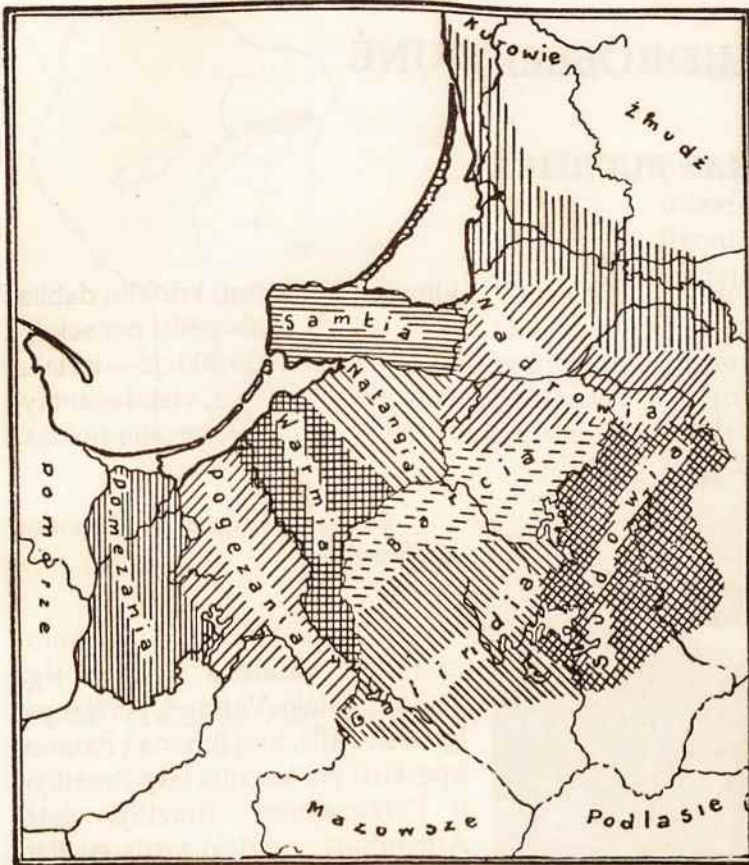
„Iki 1263 metų sukilėliai turėjo daug laimėjimų. 1261.I.21 H. Manto vadovaujami notangėnai Pakarviuose (Aismarių krante, į pietus nuo Karaliaučiaus) sudavė

priešui stiprų ir netikėtą smūgį. Ten buvo sumušta Vestfalijos kryžiuočių kariuomenė. Žuvo pats jos vadas Reideris drauge su ordino riteriais ir daug kryžininkų. 1261 metais atėjo pagalba iš Lietuvos, kai Žemaičių Treniota nusiaubė Kulmą ir Pamedę, o Mindaugo žentas Švarnas — Mozūrus. Apie tą pat laiką didįjį plėšimo žygį iki pat Torunės ir Kulmo atliko ir Skomanto sūduviai. Ir tretieji sukilimo metai vis dar ėjo prūsų laimėjimų ženkle. Didelis buvo H. Manto laimėjimas, kai jis, 1263 metų pavasarį atlikęs sėkmingą žygį iki Pavyslio, su dideliu grobiu grįžo atgal ir prie Lubavos (vardyne įrašyta Liubava (Löbau) sutiko patį Prūsų žemės magistrą Helmerichą. Lubavos kautynėse, kurias P. Dusbargietis laikė didesnėmis už Durbės mūšį, žuvo pats magistras, ordino maršalas, 40 riterių ir dalis kitos kariuomenės (Scr. rer. Pruss. I 113). Prie to meto laimėjimų priklausė ir Kreuzburgo pilies (Notangoje) paėmimas. Ją notangėnai laikė apgulę trejus metus.“ (281).

Apie Herkų Montą (Mantą) ir jo pergalingas kautynes rašoma svarbesnėse istorijose.

Gaila, kad R. Jasas nepažymėjo Žalgirio kautynių vietovės, neirašė 1410 metų.

Apie Liubavą nėra nei jokio atskiro skirsnelio lietuvių enciklopedijose, toji prūsų sritis nutylėta išties eilės mūsų istorikų, ne visad įtraukiama į žemėlapius. Lauktina, kad ateinantieji istorikai tokias spragas užpildys.



Rys. 4  
Mapka pruskich terytoriów plemiennych, wykonana na podstawie kronik średniowiecznych, aktualna być może dla okresu wcześniejszego (według K. Engla)

Taip Prūsiją sritiniai atžymėjo lenkai.  
Iš: Z dziejow Warmii i Mazur. Red.  
Edw. Martuszewski. Olsztyn, 1958.



Varmės srities moters galvos papuošimas XIX a. Dabar Alšėnų muziejuje.  
Iš: Z dziejow Warmii i Mazur.  
Red. Edw. Martuszewski.  
Olsztyn, 1958.



Prūsės kaip vokiečių tarnaitės XVIII a. mieste, Varmės srityje.

Prie šio straipsnio spausdinamus žemėlapius, iliustracijas ir po jomis įrašus parūpino Algirdas Gustaitis.

## ITAIPU HIDROELEKTRINĖ

ROMAS BUDREIKA

Šių 1988 metų pavasarį man teko aplankyti Iguassu Falls ir ten baigiamą statyti didžiausią pasaulyje elektros jėgainę — Itaipu. Dirbdamas daugiau negu 25 metus prie hidroelektrinių stočių projektavimo, domėjauisi tokio tipo jėgainėmis ir nuo 1972 metų rinkau medžiagą apie Itaipu. Iš to ir kyla šis straipsnis.



*Iguassu Falls Brazilijoje, Pietų Amerikoje*

### Geografija

Iguassu (arba Iguacu) Falls yra tarp Brazilijos ir Argentinos sienų, o taip pat kelios mylios nuo Paragvajaus valstybės. Tai yra keli tuzinai vandens krioklių ant Iguassu upės, kurių aukštis gerokai prašoka Niagaros krioklį. Šie kriokliai ypatingai gražūs ir todėl jau seniai buvo lankomi turistų, kurie stebisi jų didingumu. Yra pastatyti net du aerodromai: vienas Brazilijos pusėje, o kitas — Argentinos, kad turistai galėtų lengvai tuos krioklius pasiekti.

Jau senokai buvo galvojama, kaip išnaudoti krentančio vandens jėgą, bet planams vis atsirasdavo kliūčių. Visų pirma tradiciniai Argentina ir Brazilija nelabai linkusios bendra-

darbiauti; iš kitos pusės žiūrint, krioklių debitas labai kinta nuo 62,000 cfs (kub. pėdų per sek.), o potvynio metu gali siekti iki 450,000 cfs — tai labai apsunkina pažabojimą. Taip pat, vietai esant lyg ir užkampyje, būtų brangus transmisijų tinklas.

### Pirmieji žingsniai užtvankai realizuoti

Kaip ten bebūtų, noras išnaudoti vandens kritimo jėgą viską nugalėjo. Vanduo, perėjęs per Iguassu Falls, tuoj įkrenta į Paranos upę, kuri yra jau riba tarp Brazilijos ir Paragvajaus. Brazilija vietoj Argentinos pradėjo tartis su Paragvajumi. Paragvajus mažas kraštas ir nereikalingas milžiniškų elektros energijos kiekių, todėl buvo sutarta, kad jis savo dalį pardavinės Brazilijai, tuo būdu pelnydamasis pinigais.

Iš pradžių Argentina labai priešinosi kaimynų projektui, sakydama, kad užtvanka pažemins

Paranos upės vandens lygį ir tuo pakenks kelioms Argentinos jėgainėms, esančioms upės žemupyje. Atrodo, kad nieko sustabdyti negalėjo, todėl prasidėjo užtvankos statybos preliminariniai tyrinėjimai. Buvo nutarta, kad reikės pastatyti apie 550 pėdų aukščio ir daugiau negu mylia ilgio užtvanką; vandens kiekio ir kritimo aukščio jėga gali išvystyti daugiau negu 12,000,000 kW galingumą. Šiuos pirmuosius tyrinėjimus atliko International Engineering, Inc., San Francisco, California.

### Pasiruošimai statybos varžytinėms

Paaiškėjus, kad prie krioklių ir Paranos upės bus galima pastatyti milžinišką jėgainę (12,600 MW), t.y. didesnę už dvi, kartu paėmus





ITAIPU elektrinė Pietų Amerikos žemyne

## Statybos pradžia

Pradedant statyti tokį milžiną, reikėjo pirmiausiai pastatyti darbininkams ir vadovams miestelį su krautuvėmis, mokyklomis ir ligoninėmis, nes buvo numatoma iki 40,000 darbininkų. Taip pat reikėjo kelių akmenų skaldos fabrikų ir vandens atšaldymo įmonių. Pirmiau negu statyti jėgainę, turėjo būti padarytas Paranos upės "diversion", t.y. nukreipimas į šoną nuo būsimos statybos vietos, kad būtų galima dirbti sausumoje. Upės nukreipimas buvo didelis uždavins, nes reikėjo iškasti kanalą 330 - 500 pėdų pločio ir 280 - 300 pėdų gylio, kad praleidus 317,000 cfs (kub. pėdų per sek.) upės tėkmės.

Statyba prasidėjo 1976 metais. Praslinkus dvejimėms metams, kanalas buvo atidarytas, o jėgainės statybos vieta aptverta koferdamentais ir paruošta statybai.

## Jėgainė ir užtvanka

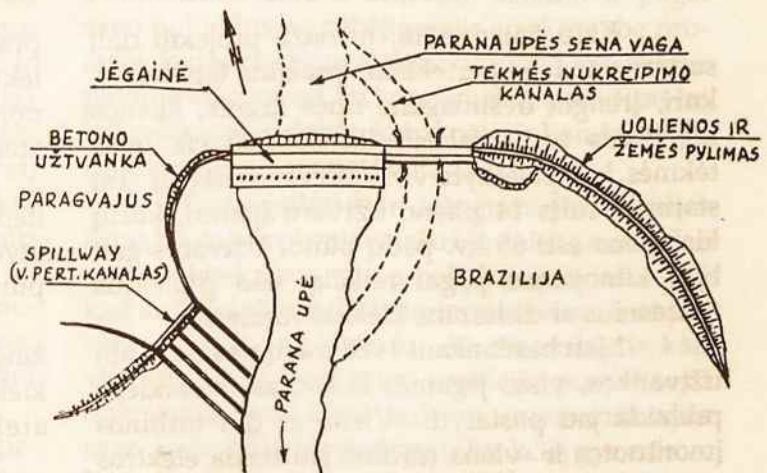
Kaip jau minėta, buvo nustatyta, kad jėgainės korpusas turės būti 580 pėdų aukščio ir apie 5,000 pėdų ilgio, sunaudojantis 10,000,000 c.y. (kub. jardų) betono, o, prijungus kitas užtvankos dalis, — iki 15,000,000 c.y.

Vakaruose esančias didžiausias elektrines, būtent, Grand Coulee (5,642 MW) ir Kanados Hydro Quebec — Churchill Falls (5,226 MW). Taip pat paaiškėjus, kad statyba gali kainuoti iki 20 milijardų dolerių, viso pasaulio statybos firmos sukrucho, norėdamos gauti bent dalį to darbo.

Britai sudarė kartu veikiančią rangovų grupę. Tuo pasekė prancūzai, japonai ir sovietai. Amerikiečiai dažnai yra suvaržyti visokių "anti-trust" įstatymų, todėl jiems buvo sunku sudaryti grupę, kuri varžytinėse veiktų vieningai.

Pagaliau buvo sudarytas konsorciumas iš vienuolikos didžiųjų Brazilijos ir Paragvajaus firmų, kad visus civilinės statybos darbus atlikus, pagal sutartį neišleisdu jokių pašalinių rangovų. Konsorciumo vadovavimas buvo pavestas International Engineering Co., Inc. ir Electroconsult SpA, Milan. Gį visos mašinos ir mechanikos bei elektros įrengimai pristatomi trylikos Brazilijos ir Europos firmų.

Užtvanka ir jėgainė buvo pavadinta Itaipu, kas reiškia vietos gyventojų tarme „dainuojanti uola“.



ITAIPU užtvankos ir jėgainės planas

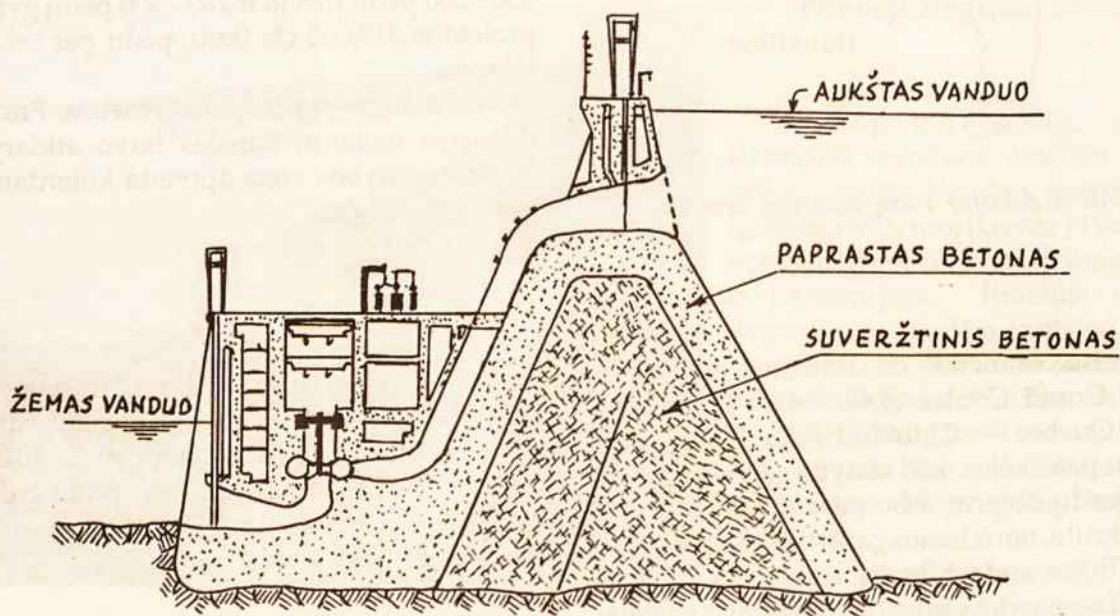
Kai jėgainė bus užbaigta, turės 18 turbinų bei generatorių (du atsarginius), kurių kiekvienas 700 MW galingumo. Toks dydis didžiausias pasaulyje. Jungtinėse Amerikos valstybėse dabar vėliausių Grand Coulee turbinų didžiausias galingumas yra 600 MW.

Be jėgainės kairiajame upės krante pastatė iš uolienos skaldos (rockfill) ir žemės užtvankos pylimą, kuris yra 100 pėdų aukščio ir 2770 pėdų ilgio, o bendras tūris 400,000 c.y. Dešiniajame gi krante betono užtvanka yra 132-181 pėdos aukščio ir daugiau negu 2000 pėdų ilgio su 615,000 c.y. betono

sudaro didelius debesis, kurie matosi net už dešimt mylių.

Yra suplanuota ši milžinišką projektą užbaigti 1990 metais ir, atrodo, kad tam yra galimybė.

Pabaigai reikia pasakyti, kad Brazilija, tas didelis ir augančios pramonės kraštas, ėmėsi didelio ir drąsaus projekto. Žinoma, tam ji turi skolinti daug pinigų iš World banko ir pan. Atrodo, kol kas ji tuos pinigus gauna, nors, kaip žinoma, Brazilija ir šiaip turi daug skolų, kurių negali atiduoti ar kartais net procentus mokėti. Viskas priklausys nuo to, kaip greitai ji galės



Apytikris ITAIPU jėgainės pjūvis


Kaip jau minėta, nemažą projekto dalį sudarė vandens pertekliaus pralaida (spillway), kuri, įrengta dešiniajame upės krante, žiemos mėnesiais turi praleisti iki 300,000 cfs upės tėkmės, kad palaikytų viršupio vandens lygį. Tai statinys, turįs 14 plieno užtvarų (gates), kurių kiekviena esti 65 kv. pėdų ploto. Uztvaros gali būti kilnojamos pagal reikalą, kad praleidus mažesnius ar didesnius kiekius vandens.

Man besilankant 1988 metų pavasarį, abi užtvankos, visas jėgainės korpusas ir vandens pralaida jau pastatyti. Viena ar dvi turbinos įmontuotos ir viena turbina jau tiekia elektros energiją, užtenkamą vienai provincijai.

Neveikiant daugeliui turbinų, visas vanduo turi eiti per pralaidą. Krentantis vanduo

praplėsti pramonę ir sunaudoti pagamintą elektros energiją. Taip pat ar Paragvajus gal kiek nors daugiau savo pramonę išplėsti? Tai vis dideli ateities klausimai.

Neteko skaityti, kaip šis projektas atsilieps vietos ekologijai. Kritika, kaip ir visais kitais atvejais, bus išvystyta, pradėjus jėgainei veikti pilnu tempu.

Vistiek šis projektas dar ilgai stebins tiek žinovus, tiek ir eilinius žmones — turistus. O kiek jis bus išsimokantis ekonomiškai — parodys ateitis. 

## BRONIO RAILOS ATSAKYMAS Į JONO IR RIMO MULOKŲ

### „CREDO“, PRIIMANT NARIAIS Į LOS ANGELES DAILIŲJŲ

#### MENŲ KLUBĄ 1979 METAIS LAPKRIČIO 3 DIENĄ

*Architektų Jono Muloko ir Rimo Muloko į Los Angeles Dailiųjų menų klubą įstojamasis pasisakymas (Credo), parašytas 1979 m. spalio 4 d, išspausdintas Technikos Žodžio nr. 3 (185), psl. 4-9, 1984 m.*

*Pagal Dailiųjų menų klubo tradicijas, įstojančio (-ių) į DMK raštą atsako kitas DMK narys taip pat raštu, pakviestas tuometinio DMK pirmininko. Šiuo atveju pasisakė Bronys Raila.*

*Kažin kokiū būdu tasai atsakymas dingo pašte ar kitur. Paprašytas Dailiųjų menų klubo metraštininkas Algirdas Gustaitis iš ketvirtosios DMK metraščio knygos padarė to atsakymo atspaudą. Čia jį spausdiname, tikime, kad skaitytojams bus įdomu palyginti tuos du raštus.*

*Apgailestaujame kelerių metų pavėlavimu — atominės jėgos ir kompiuterių laikmečiu, baigiantis XX amžiui, greičiau nebuvo galima...*

*Red.*

Mieli kolegos Jonai ir Rimai,

Įvykis tikrai retas mūsų klube, unikalus, vargu kada bepasikartosiąs. Jau šio pobūvio pradžia pakvipo giminytėmis: vieno iš šio klubo steigėjų - Bernardo - marti štai tapo mūsų narė. O dabar dar stipresnė kraujo įtampa: klubo nariais vienkart tampa tėvas ir sūnus, abu architektai... Dailiųjų menų klubo istorijoje tai nepaprasti įvykiai, reti, beveik keisti, labai džiuginantys.

Aš jau seniai buvau pradėjęs galvoti apie pranešimą klubo artimiausiam pobūvyje apie sąlygas ir aplinkybes, kaip mums tektų gintis nuo sausros ir mirties, nuo visiško išsekimo ir sutemų, - o štai iškart net trys nauji nariai: graži marti ir tėvelis su sūneliu. Tai lyg garantija, kad klubas gyvens dar vieną generaciją, kol į jį pagaliau ateis anūakai - nauji architektai, dailininkai, muzikai, aktoriai, tik kažin ar daug poetų, nes anūakai vargu kada išmoks taip lietuviškai rašyti kaip seneliai.

Jono ir Rimo „žodis“ buvo gana ne-trumpas, o tatai verčia būti mane ko trumpiausia. Man tai neįprasta ir sunku, bet nevaisingai stengsiuosi...

Štai architektų pasisakyme mes išgirdome daug įdomios ir vertingos informacijos apie jų, ypač senjoro, patirtį, išgyvenimus, problemas ir darvinišką „kovą dėl būvio“ architektūrinės kūrybos ir praktikos erškėčių

takuose vėlesniais ir labai senais laikais. Tai mums puikus įnašas ir vertingas mūsų klubo dvasinės atmosferos papildymas. Tai išplečia ir visų mūsų kultūrinio intereso akiratį.

Tik iškart turiu įspėti naujuosius narius, kad, tariant poeto Henriko Radausko žodžiais, šiame klube mes „nestatome namų“ ir dargi „nevedame tautos“, o tik „sėdim po šakom akacijos baltos“ ir... - ir kalbam, kontempliuojam, sapnuojam, namie ką nors užrašom, šiaip jau svarbiausius darbus atliekam atskirai ir pagal savo polinkius, sugebėjimus ir atsakomybę pro-tarpiais pasireiškiame atskirų draugijų ar susigrupavimų tai scenose, tai koncertuose, parodose, tai laikraščiuose, o dabar, kaip spėju, ir kondominijų statybose kur nors netoli Pacifiko...

Ta dingstimi man džiugu sveikinti Joną ir Rimą Mulokus pirmiausiai už jų aukštą nuomonę apie architektūros meno kokybę apskritai, - va, kad architektūra galinti pretenduoti ir gal net yra visu menų k a r a l i e n ė... Ak, ne paslaptis, kad visi kūrėjai ar bent tokių ambicijų puoselėtojai dažniausiai yra labai aukštos nuomonės apie savo meno kokybę, paskirtį ir funkciją gyvenime. Deja, kai kurie iš patyrimo sužinome, kad tai ne sykį būna vien tuščias pasipūtimas, iliuzija, kalbos hiperbolė...

Iš tikrųjų tai gal visi menai yra savaip

lygūs, savaip svarbūs, taigi savaip karališki, - žinoma, jei jų kūrėjai irgi yra genialiai lygūs, savo funkcijom pašėlusiai svarbūs žmonijai ir savo talentais didūs kaip karūnuoti karaliai. Ak, kad vis taip būtų!.. Jei Egipto piramidės laikysime pastovesniais ir svarbesniais dvasiniais paminklais už Homero Odisėją, o Taj Madžal rūmus už indų Mahabharatą, tai bičiuliais Mulokais beveik jau būčiau patikėjęs, jei nebūčiau pranešime išgirdęs gąsdinančios minties, jog ir architektūroje svarbiausias veiksnys vis dėlto esąs statybos projekto užsakytojas.

O tas užsakytojas ar ir egoistas mecenatas kartais skaudžiai riboja kūrėjo laisvę, realizacijos amplitudę, o tuo pačiu ir architekto karališkus bei karalieniškus kaprizus. Poetui, rašytojui, net dailininkui beveik geriau: jei drąsūs ir ambicingi, jie gali visiškai nesiskaityti su užsakytojais, jų žemais skoniais, obskurantizmu, kurti labiau ateičiai, dargi sau patiem - kentėti ir vargti, bet nedaryti kompromisų su savo menine sąžine. Štai kur aš daugiau matyčiau karališkumo elementų...

Betgi tikiu ir veik drįsčiau garantuoti, kad šiame klube mes stengsimės būti solidarūs su mūsų naujųjų narių pergyvenimais ir jų troškimais architektūrinių problemų plotmėje. Neabejojū, kad avansu sutiksim, jog tikrai buvo ir tebėra verta atkakliai kovoti dėl Čikagos Marquette Parko bažnyčios masyvinių durų, kaip jos buvo architekto suprojektuotos, o tamsaus klebono sužalotos.

Pagaliau gal jiedu ir mus pačius daugiau paskatins rūpintis ir draugus kurstyti labiau domėtis savųjų šiaudinių pastogių bei apartamentinių namų stilingumu ir grožiu (o ne vien jų finansinė „funkcijom“), kadangi tai yra objektai, kuriems žmonės sunaudoja labai daug individualinių išteklių. Negi vis lietuviai tetrokš gyventi kūbinėse dėžėse - čia, užsienyje, kaip ir tėvynėje, - kada tautos garbė reikalautų daugiau ryškinti mūsų tautinio stiliaus apraiškas visų menų orbitoje, taigi ir architektūroje?..

Visa tai labai gerai, mes džiaugiamės, pritariam ir judu karštai sveikinam šio klubo oazėje mūsų kelionėse per Kalifornijos lietuvių dykumas.

Aš jau esu vienas iš seniausių šio klubo narių, beveik atėjo laikas pretenduoti į veteranus. Ir kai buvau paprašytas, kaip mūsų klubo tradi-

cija reikalauja, atsiliepti į dviejų naujų narių įžengiamą žodį, šiandien prisiminiu, kad man tai jau trečias kartas - ir, deja, labai grėsmingas. Esu čia šitaip kadaise pasitikęs ir „ivedęs“ brangų draugą aktorį Gasparą Veličką, o antrą kartą draugą keturvėjininką rašytoją Juozą Švaistą. Kalbėjau, gyriau juos, kritikavau jų meninius „credo“, - ir štai jų abiejų mūsų tarpe jau nebėra. Todėl nuo to laiko rūpestingai vengiau, atsisakinėjau naujus klubo narius „pristatinėti“, taigi bijau jus gąsdinti ir pats bijau, kad vėl nepadaryčiau tos pat klaidos.

Šitaip šaldančiai perspėjęs, vis tiek tebe-manau, kad esu įgijęs tradicinę teisę pabaigoje dar pateikti porą kritiškų pastabų.

Daugiau ne per pusšimtį metų buvau ir maždaug tebesu pirmiausiai laikraštinių. Tad gerai žinau ir net mėgstu nenu tylėti mūsų dabartinės užsieninės lietuvių spaudos ydų, negerovių, trūkumų, silpnybių, pamišimų ir net nusikaltimų. Bet šokstu ją ginti, kai išgirstu priekaištus, kurie man rodos mūsų spaudai metami neteisingai ar perdaug nerealistiškai.

Štai vieną jų girdėjome: - kad vadovaujančiuose išeivių spaudos postuose stinga tinkamo architektūrinių problemų supratimo, nėra išaiškinių, protingo tiesų gynimo ir t.t. O kaip ir iš kur tai turėtų būti? Mūsų spaudą leidžia, parūpina lėšas jai rodytis, redakcijose sėdi ir daugiausiai joje bendradarbiauja (ypač kultūriniuose ir šiaip jau publicistiniuose sektoriuose) ne kažkokie buvę profesionalai laikraštinių enciklopedistai, o rašytojai literatai, mokytojai, teisininkai, buvę ir tebepretenduoja politikai, visuomenės veikėjai, buvę karininkai, šauliai, policininkai, mokytojai, kartais net ugnia-gesiai ir šiaip jau tautiečiai, kurių vienintelė kvalifikacija - tik patriotizmas. Tai vis „tremties sąlygų“ žmonės, dažniausiai nepelningų išeiviškų verslų asmenys, mažų pajamų, dirbantys už labai mažus atlyginimus redakcijose, be atlygių bendradarbiai, vis iš pasiaukojimo, lietuviybės išlaikymo alkoholikai ir narkomanai, idealistai skersai ir išilgai, - (deja, daugiau vis skersai ir gulsčiai...).

Bet be jų idealizmo ir aukos - mūsų spauda tuoj žlugtų, ypač kultūrinė, ta aukštesnio lygio, toji stiebiantisi į intelektualumą. Stebiu ir kol kas nematau, kad tuose laikraščiuose ar kultūros žurnaluose redaktorais dirbtų („vado-

vaujančiuose postuose!“) nors koks vienas architektas, specialistas, gerai savo dalyką išmanantis. Beveik nematau ir medicinos daktarų, ir inžinierių; net „plumerių“ ir „elektrikų“ nematau! Ir bendradarbių iš jų tarpo gana, gana nedaug, vos vienas kitas. Jie, vadinasi, neuolūs ir visai nesutinka spaudos kultūros pakėlimui pasidaruoti, žinoviškai pasireikšti, o tai reiškia - pasiaukoti, daug sugaišti laiko „veltui“, už dyką pasiųsti tautos apšvietai, tiesos ir teisybės ieškojimui. Jie vis tebelaukia, - jeigu kurie dar laukia... - kad tik kiti vargšai laikraštininkai, visai kitų profesijų ar visai be profesijų žmonės, jų problemas išspręstų, suprastų, gintų, kovotų ir apgintų.

Ne, taip negali būti ir neturėtų būti. Spauda dėl to nekalta. Negalima iš jos reikalauti, kad kartais ji gintų ir vien egoistinius kokios klišos ar asmeniškų vieno kito praktiškai suinteresuoto asmens interesus. Architektūra pati turėtų ateiti į mūsų kultūrinę spaudą - plačiai, atvirai, kvalifikuotai, idealistiškai, negalvodama apie pelnus ir uždarbius, ir garbę.

Antroji mano pastaba būtų ta, kad tarpe daugelio Jono ir Rimo Mulokų pateiktų informacijų, deja, aš gerokai pasigedau ir tėvo, ir sūnaus aiškesnio meninio „credo“ išdėstymų, netgi ne visai identiškų jų „architektūrinės filosofijos“ aptarimų.

Tie dalykai tebėra svarbūs apskritai. Kokios būtų tautinės architektūros kūrybinės problemos? Ką reiškia ieškoti tautinio stiliaus? Kaip jis gali ar turi pasireikšti įvairiuose statiniuose, - ne vien bažnyčiose, bet mano ir tavo namuose, viešuose pastatuose, paminkluose, pagaliau apsipirkimo centruose ar benzino stotyse? Kaip į tai žvelgia architektūros modernistai? Ką išvis tie terminai konkrečiai reiškia? Kaip kūrybiškai ir techniškai juos sprendžia mūsų lietuviai architektai užsienyje ir dabar tėvynėje? Tai įdomūs ir svarbūs klausimai. Be abejo, tai ne vienos valandėlės referatams, ypač kai mūsų pokalbininkai greitai nuo to pavargsta, vis labiau trokšdami užkandų ir tinkamo gurkšnelio kūrybiniam liežuveliui lengviau kilnoti.

Kadangi šios problemos yra ne vien architektūrinės, bet bendros visiems naujosios Lietuvos dailiųjų menų kūrėjams, siūlyčiau truputį papildyti Mulokų idėjas, beieškant raktą „tautinio stiliaus“ klausimui spręsti, ir toms

mintims padėstyti prašau dar kokių keturių minučių laiko.

Sutiksiu, kad šio šimtmečio sąvartoje mūsų demokratinė inteligentija dėl buvusių aplinkybių gal neturėjo kitos geresnės išeities, kaip dvasinės atsparos ir tautinio stiliaus elementų ieškoti mūsų liaudyje, jos folklore, sodiečių statiniuose ar koplytstulpiuose ir panašiai.

Bet kai tauta iš naujo išsivystė, sustiprėjo ir jos kultūra iškilo, šiandien taip nebegali būti ir neturėtų būti. Juk kai liaudies poetai dėjo žodžius į dainas ir dainininkės „kompozitorės“ rinko joms melodijas, kai dievdirbiai drožė, šokėjai ką nors šoko, vestuvininkai vaidino, senukai sakė pasakas, o meistrai namų stogus, langus ar gonkas puošė žirginėliais, drožiniais ir kitomis įmantrybėmis, tai niekas iš tų kūrėjų, daugiausiai beraščių valstiečių, nesistatė sau klausimų, nė galvotė nepagalvojo, koks čia turėtų būti mūsų „tautinis stilius“. Jie spontaniškai reiškė savo dvasią, turimas vizijas, save pačius, ko natūraliausiai ir, žinoma, autentiškiausiai, nes gi buvo be svetimų įtakų ar beveik be jų.

O vėliau mes kiti, jau, sakyčiau, žymiai mokytesni, pradėjome mokytis kaip tik iš tų beraščių, iš jų primityvumo. Mes iš jų tarėmės galį lyg ir atpažinti tautinio stiliaus elementus ir net sudarinėti kriterijus, ką turėtume laikyti tautine kūryba. Tūli ėmė skelbti, kad jei kur tų elementų per maža ar visai nėra, tai jau ne tautinė kūryba, tai jau bus „tarptautinė“, „nelietuviška“, „svetima“, taigi bevertė kūryba, gadinanti mūsų dvasią ir net suteršianti mūsų tikrąją kultūrą...

Po šimto metų tokie tautinės kultūros elementų, formų ir stilių ieškojimai ir patys metodai, man rodos, jau virto nesusipratimas, gal ir visiška klaida. Liaudies kultūrą ir folklorą pažinti gera, naudinga, būtina, bet nereikia pamiršti, kad tatai buvo kurta visai kitokiom sąlygom, kitokiom nuotaikom ir kitokio kultūrinio lygmens žmonių. Tosios kultūros paskirtis ir funkcija taip pat buvo kita. O kam mes gyvename? Mes kurkim toliau savo būdu ir skoniu, pagal mūsų naujojo gyvenimo sąlygas ir poreikius - be reikalo daug nelaužydami galvų, kas čia bus „tautiško stiliaus“, kas ne.

Užtektų būti naiviais ir provincialiais: norim nenorim, dabartinė kultūra neišvengiamai yra ir bus universalinė, o tautiški jos bruožai

prisidės savaime, kaip jie prisideda ir kituose aukštos individualinės kultūros kraštuose, ainiams kūrėjams, taip pat per daug neskrupulaujant, kokie tautiški bruožai slypi, pvz. džiazė, ar abstraktinėje tapyboje, ar metalo skulptūroje, ar balete, ar aerodromų ir vasarnamių statybose Arrowhead kalnuose.

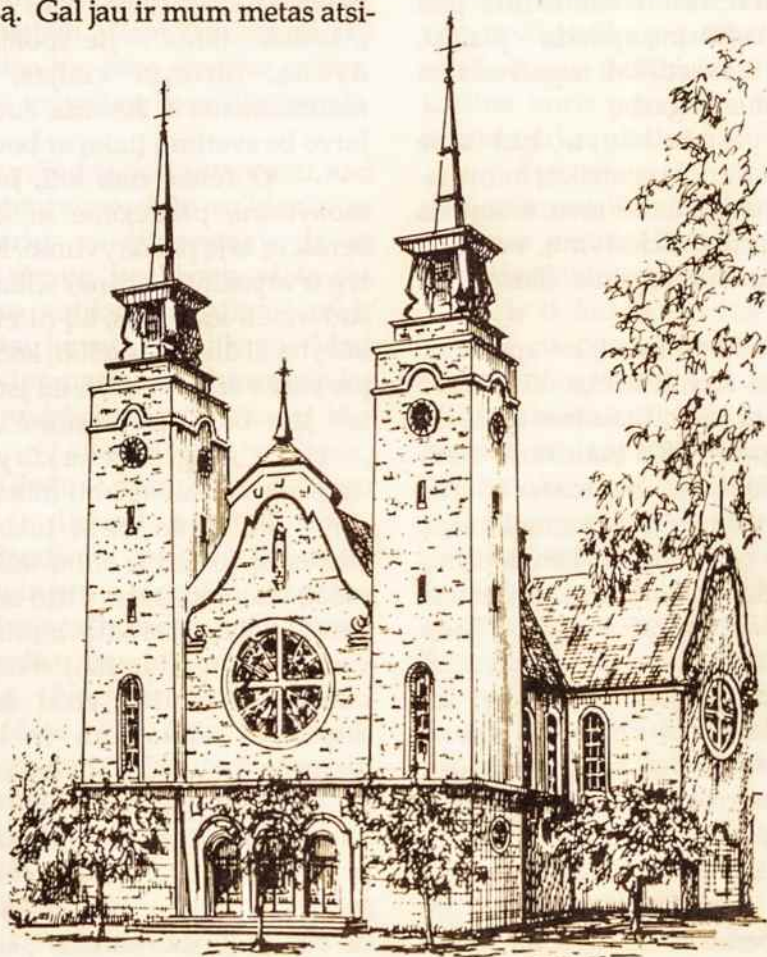
Žinoma, čia bus daugiau kraštutinė pažiūra, mano padėstyta dėl ryškumo, ir tegu ji skamba gal kiek paradoksu. Bet kai gerai pergalvojau, man ėmė patikti vieno lietuvių dailininko, atvykusio iš Paryžiaus su paroda Čikagon, atsakymas į jam pastatytą provokacinį klausimą su priekaištu, kad jo modernistinei tapybai gal kiek trūksta lietuviškumo... Jis atsakė maždaug taip: „Gimiau Lietuvoje, esu lietuvis, kalbu ir galvoju lietuviškai, taigi viskas, ką sukuriu, yra lietuviška...“

Todėl baigdamas pridėsiu dar vieną ir paskutinį paradoksą. Gal jau ir mum metas atsi-

sakyti pagaliau ano baudžiauninkų laikmečio akiračių? Viskas, kas lietuvių sukurta, ir viskas, kas Lietuvoje jos gyventojų, tegu net svečių imigrantų ar ateivių buvo sukurta, ar pastatyta, tapyta, šokta, dainuota, vaidinta - viskas yra mūsų šalies Lietuvos kultūros turtai, mūsų stiliaus išraiška, ir niekam daugiau jų neatiduokim. Viskas, kas yra ir bus sukurta modernaus lietuvių, t. y. to dabartinio naujojo lietuvių pagal naujuosius jo sielos, jo dvasios ir buities poreikius, tas bus lietuvių tautos kultūra, ir tai bus mūsų tautinis stilius.

Gal architektūrą kūryboje toleruos vaikai ir anūkai tą kiek senesnę, būtent Jono stilių, o kiti labiau vertins naujesnę, kaip Rimo, bet visoks kūrybinės vizijos išsipildymas, viskas bendrai bus mūsų tautos ir jos meno garbei.

Bronys Raila



Arch. Jono Muloko suprojektuota Švč. Mergelės Marijos Gimimo parapijos bažnyčia Marquette parke, Chicagoje. Pastatyta 1957 metais.

---



---

# LIETUVIAI TECHNIKINĖJE LITERATŪROJE

---



---

**Arimantas Edmundas Arbas**, Assistant Professor, Arizona Research Laboratories Div. of Neurobiology and Dept. of Physiology, University of Arizona, Tucson, Arizona.

#### Previous Positions:

1986 - 87 Assistant Research Professor, Arizona Res. Labs. Div. of Neurobiology.

1985 - 86 Research Assoc. C.V. Whitney Laboratory, University of Florida.

1984 - 85 Research Assoc. Dept. of Cellular and Developmental Biology, Harvard University.

1984 Instructor, "Neural Systems and Behavior", Marine Biological Laboratory, Woods Hole.

1984 Tutor, Neuroethology, Department of Cellular and Developmental Biology, Harvard University.

1983 - 84 Lecturer on Biology, Department of Cellular and Developmental Biology, Harvard University.

1983 Instructor, Neurobiology, Harvard University.

1980 - 83 Postdoctoral Fellow, Biological Laboratories, Harvard University.

1978 - 79 Graduate Teaching Fellow, Dept. of Biology, University of Oregon.

1975 - 76 Graduate Teaching Fellow, Dept. of Biology, University of Oregon.

#### Honors and Awards:

1982 Grass Fellow in Neurophysiology, Marine Biological Laboratory, Woods Hole.

1980 - 83 NIH Postdoctoral Fellow, Neuro-

physiology, Biological Laboratories, Harvard University.

1978 Research at Centro de Ciencias del Mar y Limnologia (UNAM) Mazatlan, Sinaloa, Mexico, supported by NSF US/Mexico Cooperative Science Program.

1975 - 78 USPHS "Systems Physiology" Trainee, Dept. of Biology, University of Oregon.

1974 (Summer) Research Assistantship, Friday Harbor Labs University of Washington.

#### Membership in Professional Societies:

Society for Neuroscience International Society for Neuroethology American Association for the Advancement of Science

#### Research Interests:

1. Gating and modulation of centrally programmed outputs by sensory and neurohumoral influences; interactions among central pattern generators.
2. Generation of rhythmic motor programs by central neurons; ionic mechanisms and circuit interactions.
3. Development, regeneration, evolution of neural networks and behavior.

#### Publications:

**Arbas, E.A., Calabrese, R.L.** (1988) Leydig Neuron Activity Modulates Heartbeat in the Medicinal Leech. — Submitted.

**Arbas, E.A., Humphreys, C.J., Ache, B.W.**

(1988) Morphology and Physiological Properties of Interneurons in the Olfactory Midbrain of the Crayfish. — Submitted.

Calabrese, R.L., Arbas, E.A. (1988) Central and Peripheral Oscillators Generate Heartbeat in the Leech, *Hirudo medicinalis*. In: Jacklet, J.W. (Ed.) *Cellular and Neuronal Oscillators*. Marcel Dekker Inc. Pub. New York and Basel. — In Press.

Arbas, E.A., Calabrese, R.L. (1987) Ionic Conductances Underlying the Activity of Interneurons that control the Heartbeat of the Medicinal Leech. *J. Neurosci.* 7: 3945-3952.

Arbas, E.A., Calabrese, R.L. (1987) Slow Oscillations in Membrane Potential in Interneurons that Control Heartbeat in the Medicinal Leech. *J. Neurosci.* 7: 3953-3960.

Arbas, E.A., Humphreys, C.J., Ache, B.W. (1986) Morphological and Physiological Characterization of Interneurons in the Olfactory Midbrain of the Crayfish. In: S. Roper, J. Atema (Eds.) *International Symp. Olf. & Taste IX*. Ann. N.Y. Acad. Sci. 510; 160-163.

Arbas, E.A., Tolbert, L.P. (1986) Presynaptic Terminals Persist Following Degeneration of "Flight" Muscle During Development of a Flightless Grasshopper. *J. Neurobiology.* 17: 627-636.

Arbas, E.A. (1986) Control of Hindlimb Posture by Wind-Sensitive Hairs and Antennae during Locust Flight. *J. Comp. Physiol. (A)* 159: 849-857.

Arbas, E.A. (1986) Exploring Neural Integration. BOOK REVIEW of *Mechanisms of Integration in the Nervous System*, M. Burrows, (Ed.) *BioEssays* 5: 90-91.

Calabrese, R.L., Arbas, E.A. (1985) Modulation of Central and Peripheral Rhythmicity in the Heartbeat System of the Leech. In: A. Selverston (Ed.) *Model Neural Networks and Behavior*. Plenum Press, pp. 69-85.

Arbas, E.A., Calabrese, R.L. (1984) Rate Modification in the Heartbeat Central Pattern Generator of the Leech. *J. Comp. Physiol. (A)* 155: 783-794.

Arbas, E.A. (1983) Neural Correlates of Flight Loss in a Mexican Grasshopper, *Barytettix psolus*: I. Motor and Sensory Cells. *J. Comp. Neurology* 216: 369-380.

Arbas, E.A. (1983) Neural Correlates of Flight Loss in a Mexican Grasshopper, *Barytettix psolus*: II. DCMD and TCG Interneurons. *J. Comp. Neurology* 216: 381-389.

Arbas, E.A. (1983) Thoracic Morphology of a Flightless Mexican Grasshopper, *Barytettix psolus*: Comparison with the Locust, *Schistocerca gregaria*. *J. Morphol* 176: 141-153.

Arbas, E.A. (1983) Aerial Maneuvering Reflexes in Flightless Grasshoppers. *J. Exp. Biol.* 107: 509-513.

Arbas, E.A. (1980) A Neuroethological Study of Flight Loss and Aerial maneuvering in Insects. Ph. D. dissertation, University of Oregon, Eugene, Or.

Brumbley, D.R., Arbas, E.A. (1979) An Inexpensive Hot-Wire Anemometer Suitable for Behavioral Research. *Comp. Biochem. Physiol.* 64, 449-450.

#### Published Abstract

Arbas, E.A. (1988) Atrophy of thoracic muscles follows hindlimb autotomy in grasshoppers. *Soc. Neurosci. Abstr.* V. 14.

Villalobos, A.R., Arbas, E.A. (1988) Structure of motoneurons to muscles that atrophy following hindlimb autotomy in grasshoppers. *Soc. Neurosci. Abstr.* V. 14.

Kanzaki, R., Arbas, E.A., Strausfeld, N.J., Hildebrand, J.G. (1988) Physiology and morphology of higher-order neurons in olfactory pathways of the brain of the male moth *Manduca sexta*. *Soc. Neurosci. Abstr.* 14.

Arbas, E.A. (1988) Transneuronal Induction of muscle atrophy in adult grasshoppers. XVIII International Congress of Entomology.



Arbas, E.A., Hildebrand, J.G. (1986) Wind-Sensitive Head Hairs: A Mechanosensory Pathway Activating Flight in the Hawkmoth *Manduca sexta*. Soc. Neurosci. Abstr. V. 12 p. 857.

Arbas, E.A., Humphries, C.J., Ache, B.W. (1986) Morphological and Physiological Characterization of Interneurons in the Olfactory Midbrain of the Crayfish. Chem. Senses 11: 578. (ISOT/ AChems 1986 meeting).

Weidner, M., Arbas, E.A. (1985) Transneuronal Induction of Muscle Atrophy in Grasshoppers. Soc. Neurosci. Abstr. V. 11. p. 479.

Arbas, E.A., Calabrese, R.L. (1985) Slow Oscillations in Membrane Potential of Interneurons that control Heartbeat of the Medicinal Leech. Soc. Neurosci. Abstr. V. 11. p. 479.

Arbas, E.A. (1983) Leydig Cell Activity Modulates Heartbeat Pattern Generator Cycling in the Leech. Soc. Neuroscience Abstr. V. 9, p. 755.

Arbas, E.A. (1981) Rate Modification in the Leech Heartbeat Central Pattern Generator. Soc. Neurosci. Abstr. V. 7. p. 137.

Arbas, E.A. (1978) Aerial Maneuvering in Orthopteran Jumping and Flight: Sensory Basis of Hindlimb Movements. Soc. Neurosci. Abstr. V. 4. p. 361.

Ackleson, S.C. and Klemas, V., 1987, Remote sensing of submerged aquatic vegetation in Lower Chesapeake Bay: A comparison of Landsat MSS to TM imagery. Remote Sens. Environ. 22(2): 235-248.

Klemas, V., Gross, M.F. and Hardisky, M.A., 1987, Evaluation of SPOT data for remote sensing of physical and biological properties of estuaries and coastal zones. Presented at International Conference on SPOT Image Utilization and Results, Paris, France, 23-27 November, 1987.

Klemas, V. and Gross, M.F., 1987, SPOT investigations of estuaries and coastal zones: An overview. Presented at International Conference on SPOT Image Utilization and Results, Paris, France, 23-27 November, 1987.

Liu, W.-Y., Field, R.T., Gantt, R.G. and Klemas, V., 1987, Measurement of the surface emissivity of turbid waters. Remote Sens. Environ. 21: 97-109.

Gross, M.F., Hardisky, M.A., Klemas, V. and Wolf, P.L., 1987, Quantification of biomass of the marsh grass *Spartina alterniflora* using Landsat Thematic Mapper imagery. Photogram. Eng. Remote Sens. 53(11): 1577-1583.

Gross, M.F., Klemas, V., and Hardisky, M.A., 1987, Effects of solar angle on reflectance from wetland vegetation. Remote Sens. Environ. (submitted).

Gross, M.F., Klemas, V. and Levasseur, J.E., 1987, Remote sensing of biomass of salt marsh vegetation in France. Int. J. Remote Sens. (submitted).

Gross, M.F., Ustin, S.L. and Klemas, V., 1987, AIS-2 spectra of California wetland vegetation. Proc. Third AIS Data Anal. Wkshop., Jet Propulsion Lab., Pasadena, CA (submitted).

Klemas, V., Thomas, J.P. and Zaitzeff, J.B. (Eds.), 1987, Remote sensing of Estuaries: Proceedings of a Workshop, NOAA, Washington, D.C.

Klemas, V., 1987, Remote sensing of estuaries and tide-dominated coastal processes. Proc. 1987 National Conf. on Hydraulic Engg., ASCE, Williamsburg, VA, Aug. 3-7.

Bartlett, D.S., Hardisky, M.A., Johnson, R.W., Gross, M.F., Klemas, V., Hartman, J.M., 1988, Continental scale variability in vegetation reflectance and its relationship to canopy morphology. Int. J. Remote Sens., 9(7): 1223-1241.

# MŪSŲ MIRUSIEJI

## A. A. DR. ARCH. STATYS KUDOKAS

Arch. Edmundo Arbo atsisveikinimo žodis,  
pasakytas 1988 m. spalio 9 d.  
Šv. Kryžiaus kapinėse, Los Angeles, California



Arch. dr. Stasys Kudokas  
1898.9.29-1988.10.6

Ateiname į šį gražų pasaulį, kad jį savo darbais ir gyvenimu papuoštume ateinančioms kartoms po mūsų ar jį subjaurotume, nepalikę pėdsako, kad buvę žmonėmis. Mirtis vienus iš mūsų pasišaukia ankstyvioje jaunystėje, kitiems lemta pasidžiaugti savo kilniais darbais ir gyvenimo

grožiu ar nešti vargą ir skausmą iki vėlyvesnio amžiaus.

Išlydėdami į tolimesnę kelionę kaimyną, pažįstamą ar šeimos narį, susirenkame atsisveikinti, o ypač su liūdesiu ir skaudančia širdimi palydime jį į amžinojo poilsio kelionę.

Atsisveikindamas lenkiu galvą vyresniam kolegai architektui savo šeimos ir išėivijos architektų vardu. Tikiu, kad architektai tėvynėje jungiasi prie mano atsisveikinimo. Man besilankant Lietuvoje, tada daugelis buvę universiteto studentai, dabar jau iškilę architektai, domėjosi, kaip jų buvęs profesorius arch. St. Kudokas gyvena ir ką dabar beveikia.

Arch. Kudokas profesiniam gyvenimui buvo apsišarvavęs aukštu mokslu ir didele patirtimi. Baigęs Kauno meno mokyklą, kaip Lietuvos stipendininkas išvyko studijoms į Italiją, aukštąją Karališką architektūros mokyklą. Studijas apvainikavo daktaro laipsniu. Grįžus į Lietuvą, kaip Romos auklėtiniui, Lietuvos bažnytinė herarchija plačiai atvėrė duris naujų bažnyčių architektūrai. Savo konkursiniais projektais, kaip gabus jaunas architektas, greitai iškilo tarp kolegų profesionalų ir visuomenės akyse. Tai buvo arch. St. Kudoko kulminacinis žydėjimo periodas.

Prasidėjus karui ir bolševikiniam terorui, buvome priversti pasitraukti iš savo krašto. Po lagerinių kelionių Vokietijoje arch. Kudokas su šeima, kaip ir daugelis mūsų lietuvių, atvyko į palaimintąją Ameriką. Išikūrė Clevelande. Čia vietinis lietuvių parapijos klebonas J. P. Angelaitis pakvietė arch. Kudoką paruošti Nepalaujamos Pagalbos Motinos Marijos bažnyčiai, vienuolynui ir mokyklai projektą. Toliau Toronte, Kanadoje, laimėjęs konkursą, tėvams pranciškonams suprojektavo Prisikėlimo bažnyčią ir vienuolyną, o Chicagoje - Visų šventųjų bažnyčią.

Prieš 20 metų architektas su šeima persikėlė į Kaliforniją. Čia dirbo architektūrinėse firmose ir, išėjęs į pensiją, grįžo prie meno. Nutapė nemažai paveikslų, kuriuose dominuoja liaudies sodybų žiemos peizažai ir madona su vaikeliu ant rankų. Laiks nuo laiko kaip vyresnį kolegą aplankydavau diskusijoms apie modernųjų laikų architektūrinės sroves ir profesinę praktiką. Architektas nemėgo modernios architektūros, stipriai gynė itališkos mokyklos monumentalinę klasiką. Nesistebėjau, nes daugelis vyresniųjų atsivežė gimtojo krašto patirties sentimentą, ir šio krašto naujovės jiems buvo svetimos.

Architektas mėgdavo pasakoti apie savo jaunystę, Rusijos revoliuciją, kelių inžinerijos studijas Petrapilyje ir taip pat prisiminimus iš savo sėkmingų architektūros studijų Romoje. Man apsilankius, architektas vesdavosi mane į savo meno studiją parodyti vėliausiai sukurtus paveikslus. Kartą užklausiu architektą, kodėl jo paveiksluose jaučiu didelį liūdesį ir praeities ilgesį - sentimentą. Paveiksluose dominavo mėlynos - juodos spalvos ir žiemos peizažo saulėlydžiai. „Girdi, teisingai pastebėjai, — atsakė, — turiu didelį ilgesį savo prigimtam kraštui, praeities profesinei praktikai ir didelį liūdesį nešioju savyje tragiškai žuvusiam sūnui Jurgiuui. Laukiu, kada likimas pašauks mane pas žuvusį vienturtį sūnų“. Architektas sukūrė gražų anktkapį sūnui ir taip pat sau amžinam poilsiui prie sūnaus.

Ilsėkis, mielas kolega, architekto, svetiangoje žemėje šalia sūnaus.

Tavo architektūriniai darbai tautoje ir išėivijoje kalbės ir ateinančioms kartoms.



Laidotuvėms ir atsisveikinimui kapinėse vadovavo žurnalistas Juozas Kojelis.

Pasikalbėjimas su arch. St. Kudoku „Dr. arch. St. Kudokas architektūros veternas“ buvo išspausdintas 1986 m. *Technikos Žodyje*, Nr. 3.

Lietuvoje arch. St. Kudokas buvo Kauno miesto architektas. Docento laipsniu dėstė architektūros kompoziciją Vytauto Didžiojo universitete ir Aukštesniojoje technikos mokykloje. Tuo pačiu metu vertėsi ir privačia praktika. Pagal arch. St. Kudoko projektus Lietuvoje buvo pastatyti gimnazijos rūmai Šančiuose, Karininkų ramovės ir Aukštesniosios technikos mokyklos rūmai Kaune, Paežerių ir Pilviškių bažnyčios, o taip pat daugelis privačių namų Kaune bei provincijose. Biografiniai daviniai apie dr. arch. St. Kudoką išspausdinti *Lietuvių Enciklopedijos XIII* tome.

Edm. Arbas

# IŠ MŪSŲ VEIKLOS

## INŽINIERIŲ GOLFAS IR PIKNIKAS

ALIAS Chicagos skyriaus golfo varžybos ir piknikas įvyko 1988 m. spalio 2 d. Lietingas rytmetis atbaidė nevieną golfo mėgėją. Tačiau daugiau negu dvidešimčiai skyriaus narių tai neturėjo įtakos, ir jie išdrožė į golfo lauką varžytis dėl solisto Stasio Baro skirtos pereinamosios taurės. Gi netrukus ir saulė jų smūgius lydėjo. Koks džiaugsmas. Apgailestavo tie, kuriuos neįtikina samprata, kad „golfo aikštėje niekad nelyja“.

Pasibaigus varžyboms, visi keliavo inž. Kęstučio ir dr. Meilės Biskių sodybon. Ten jau rado nemažą skaičių skyriaus narių, besidžiaugiančių saulėta sekmadienio popiete. Jų tarpe buvo ir keli golfininkai.

Skyriaus pirmininkas Aleksas Vitkus, talkininkaujant Onutei Požerniukaitei ir Pagalbiniam moterų vienetui, kepė hamburgerius be atvangos ir vaišino dalyvius vynu ir alumi. Tad greitai visi, pasijutę sotūs ir patenkinti, susidomėjo golfo varžybų rezultatais.

Sporto sekcijos vadovas J. Baris su E. Lapu ir St. Virpša peržiūrėjo varžybų lapą, paskelbdami laimėtojus. Stasio Baro skyriaus golfo sekcijai skirtą pereinamąją taurę laimėjo E. Lapas, sužaidęs su 80



J. Jurkūnas (dešinėje) priima laimėjimą iš sporto vadovo J. Bario. Stebi S. Virpša ir S. Baras

Nuotr. J. Statkaus

smūgių. Antra ir trečia vietomis dalinosi J. Kubilius ir V. Vaitkus, golfavę su 83 smūgiais. Vyrų „low net“ grupėje pirmą vietą ir tuziną sviedinukų gavo J. Baris. Gi moterų grupėje, pirmą vietą laimėjusiai A. Vaitkienei, atiteko tik šeši sviedinukai. Nėra lygybės! Iš skyriaus svečių tarpo geriausiai pasirodė Ch. Rackmil, su 87 smūgiais laimėjęs pirmą vietą. Laimėtojų tarpe taip pat matėme J. Jurkūną, dr. J. Valaitį, K. Daugirdą, K. Steponkų ir keletą kitų kolegų.



Taurės mecenatas S. Baras, skyriaus pirm A. Vitkus ir E. Lapas, laimėjęs pereinamąją taurę

Nuotr. J. Statkaus

Išdalinus laimėjimus, piknikas užsitęsė dar ilgokai. Įvairios pranašystės ir sprendimai, liečiantys Lietuvos dabartinę padėtį bei ateitį, JAV prezidentinius ir kitų pareigūnų rinkimus, pasaulio ir savojo ratelio tvarką, įvėlė beveik kiekvieną į pašnekėsį. Tik temstant, visi, dar kartą pasidžiaugę gražios dienos popiete, skirstėsi į namus, neabejodami, kad sekančiais metais vėl susitiks ir nuotaikingoje aplinkoje pabendraus.

Skyriaus nariai nuoširdžiai dėkoja Meilei ir Kęstučiui Biskiams, nes jie jau daug metų priglaudžia golfo varžybų ir pikniko dalyvius savo gražioje pastogėje.

J. B.

## ATSIŪSTA PAMINĖTI

### BŪDINGOS MEDINĖS BAŽNYČIOS IR VARPINĖS LIETUVOJE

Šioje knygoje pateikiama statistinė analizė apie Lietuvos bažnyčias bei varpines, kurių suskaičiuota 545 -tai dabar egzistuojančios ar XX a. kada nors egzistavusios Lietuvos ribose. Parodoma lentelėje medinių bažnyčių architektūrinių formų klasifikacija. Minėtina, kad 1943 m. medinių bažnyčių suskaičiuota 375, o mūrinių - 544. Pirmąją knygos dalį puošia medinių bažnyčių nuotraukos, užimančios dešimt puslapių.

Toliau panašiai nagrinėjamos ir aprašomos medinės varpinės, suvedant jas į penkias grupes su pogrupiais. Varpinės išdėstytos devyniuose knygos puslapiuose.

Muziejiniame miestelyje Rumšiškėse statomoji medinė varpinė būsianti dviejų tarpsnių, stačių sienų su galerijomis - šis pavidalas yra būdingas, reprezentatyvus. Dabar Lietuvoje nestatomos tradicinių pavidalų meniškos bažnyčios ar varpinės. Jei jas pradėtų statyti, būtų greičiausiai modernaus stiliaus.

Knygos *Būdingos medinės bažnyčios ir varpinės Lietuvoje* autorius yra Jurgis Gimbutas. 30 psl. Atspaudas iš žurnalo *Aidai* 1987 m. Nr. 2, 3. Išleista Brooklyne 1988 m.

Įdomu su šia knyga susipažinti tiems, kurie domisi Lietuvos istoriniais paminklais arba šių paminklų architektūriniais aspektais.

Rūta Jautokienė



Šilai, buvusi Panevėžio apskrities Švč. Jėzaus Vardo parapijos bažnyčia. Statyta 1779 m., nugriauta 1906 m. Nuotr. K. Daukšos, 1901 - 1904 m.

## KAS NAUJO TĖVYNĖJE

### VILNIEČIAI ARCHITEKTAI BROLIAI NASVYČIAI

Vilniuje, leidžiamame laikraštyje *Literatūra ir menas*, Aldona Žemaitytė parašė ilgą įdomų reportažą apie Vilniaus iškiluosius brolius architektus Algimantą ir Vytautą Nasvyčius jų 60 metų jubiliejaus proga.

Abu broliai yra ne tik kraujo, bet ir kūrybos dvyniai — projektavo tuos pačius architektūros objektus. Reportaže išryškunami jų profesiniai darbai ir įvairūs sunkumai, įgyvendinant architektūrinius projektus, užtrunkančius 15-20 metų. Jie sukūrė ir parengė planus šiems pastatams: kavinei ir viešbučiui „Neringa“, Vilniaus centriniam paštui, Akademišiam dramos teatrui, viešbučiui „Lietuva“, LTSR aukščiausios tarybos prezidiumo rūmams. Šiuo metu abu projektuoja parduotuvę „Vaikų pasaulis“. Jie parengę nemažai paminklų projektų, parodų ekspozicijų. Be to, abu dėsto Vilniaus universitete. Algimantui ir Vytautui Nasvyčiams suteiktas LTSR liaudies architektų titulai. Jie ir Lietuvos TSR, ir TSRS valstybinių premijų laureatai.

Aldona Žemaitytė užklausė Algimantą, ar jis rinktųsi architekto profesiją, jeigu reiktų rinktis iš naujo. Algimantas Nasvytis prisipažino, kad be architektūros jį domino dar muzika ir dailė. Jis gailisi, kad mažai pasiekęs per savo kūrybinį gyvenimą, laiką išbarstęs veiklai, nieko bendro neturinčiai su profesija. Abu broliai, kaip universiteto dėstytojai, nusiskundžia jaunos kartos abejingumu architektūrai. Girdi, jaunimą užgožia pramogų gausa, televizija. Studentai,



Arch. Algimantas Nasvytis (dešinėje) su arch. Edm. Arbu 1987 m. lapkričio 30 d. Disneyland, CA



Architektai Vytautas ir Algimantas Nasvyčiai

per daug nesivargindami, nori gauti diplomus. Taip pat ir visuomenė ne visada galinti suprasti gerą architektūrą: dauguma pasitenkina daiktomanija ir puošnumu. Gerai architektūrai reikia talento, o puošmenos, prabangios medžiagos užmaskuoja profesinius trūkumus. Graikų išmintis sako: „Negalėjo padaryti gerai — padarė turtingai, apkaišiojant blizgučiais ir menkniekiais“.

Paklausė Nasvyčius, kam pripažintų architektūrą: mokslui ar menui? Atsakė, kad menui, nes meno negalima išmokti taip, kaip ir architektūros. Be abejo, kompozicijos mokslas architektams būtinas. Toliau, ar jų nenuvilia buvusių studentų kūrybinė veikla? Atsakė, kad jaunų architektų dalis — vidutinybės, kurie Institute įsigyja diplomą, neturėdami jokių kūrybinių ambicijų. Pasigendama griežtesnės atrankos: išsijoti nemokšas, nes nieko nėra baisiau už veiklų diletantą.

Man buvo miela, besilankant 1987 metais Vilniuje, su abiem Nasvyčiais susipažinti, asmeniškai aplankyti jų projektuotus pastatus, Vilniaus miesto projektavimo biurą, susipažinti su Vilniaus miesto urbanistiniu užstatymo ir numatytų parkų bei skverų planu, kuris taip pat esąs paruoštas abiejų brolių.

Tokia trumpa architektų Algimanto ir Vytauto Nasvyčių charakteristika jų 60 metų jubiliejaus proga. Linkime jiems, kad nepavargtų, savo talentais dar ilgai darbuotųsi ir šviestų kultūriškai mūsų gimtajam kraštui, gražindami Gedimino sostinę VILNIŲ.

Edm. Arbas

TURINYS		CONTENTS	
Sveikiname	V. Jautokas	Congratulation	
Įrašai kunigaikščio Radvilos 1613 metų Lietuvos žemėlapyje	A. Gustaitis	Notations Found on Duke Radvila's 1613 Map of Lithuania	
Itaipu hidroelektrinė	R. Budreika	Itaipu Hydroelectric Station	
B. Railos atsakymas į J. ir R. Mulokų „Credo“	B. Raila	Reply to J. and R. Mulokas' „Credo“	
Lietuviai technikinėje literatū- roje	Red.	Lithuanians in Technical Literature	
Mūsų mirusieji	E. Arbas	Our Deceased	
Iš mūsų veiklos	J. B.	Our Activities	
Atsiųsta paminėti	R. Jautokienė	Book Review	
Kas naujo tėvynėje	E. Arbas	What's New in Homeland	

*Šį numerį redagavo V. Jautokas  
Techniniai paruošė V. Jautokas*

---

Spaudė:  
M. Morkūno spaustuvė  
3001 West 59th St.  
Chicago, IL 60629

Gauti straipsniai taisomi ir trumpinami pagal re-  
dakcijos nuožiūrą.  
Rankraščiai negražinami.  
Straipsnius galima persispausdinti, gavus redakto-  
riaus sutikimą.

---

**TECHNIKOS ŽODIS**  
*The Engineering Word*  
 c/o A. Brazdziunas  
 7980 West 127th Street  
 Palos Park, IL 60464

BULK RATE  
 U.S. POSTAGE  
 PAID  
 Chicago, IL  
 Permit  
 No. 7652

Address Correction Requested

TO:

**LITH. YOUTH CENTER- PED. LIT.  
 INSTITUTAS**  
**5620 SO. CLAREMONT STR.**  
**CHICAGO, IL 60636**



*Viešbutis „Lietuva“ prie Neries kranto Vilniuje. Projektas brolių architektų A. ir V. Nasvyčių.*